

9. фебруар – 9. март 2022.
From February 9th to March 9th 2022

МИГРАЦИЈЕ

THE MIGRATION OF PEOPLE IN BAČKA AND BANAT
IN THE 18th AND 19th CENTURY – VIA CHOSEN
DOCUMENTS OF THE BAČKA-BODROG, TAMIŠ AND
TORONTAL COUNTIES

МИГРАЦИЈЕ

МИГРАЦИЈЕ НАРОДА НА ПОДРУЧЈУ БАЧКЕ И
БАНАТА У 18. И 19. ВЕКУ – КРОЗ ОДАБРАНЕ
ДОКУМЕНТЕ БАЧКО-БОДРОШКЕ, ТАМИШКЕ И
ТОРОНТАЛСКЕ ЖУПАНИЈЕ

Аутори изложбе **Authors of the Exhibition**
Мр Дејан Јакшић Dejan Jakšić MA
Загорка Авакумовић Zagorka Avakumović
Олгица Трбојевић Olgica Trbojević
Љиљана Бубњевић Ljiljana Bubnjević

СЕОБЕ

НОВИ САД
ЕВРОПСКА
ПРЕСТОНИЦА
КУЛТУРЕ

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

Жарка Васиљевића 2А, 21000 Нови Сад
Žarka Vasiljevića 2A, 21000 Novi Sad
www.arhivvojvodine.org.rs

ISBN 978-86-81930-56-4

**МИГРАЦИЈЕ НАРОДА НА ПОДРУЧЈУ БАЧКЕ И БАНАТА
У 18. И 19. ВЕКУ – КРОЗ ОДАБРАНЕ ДОКУМЕНТЕ
БАЧКО-БОДРОШКЕ, ТАМИШКЕ И ТОРОНТАЛСКЕ
ЖУПАНИЈЕ**

Каталог изложбе

**THE MIGRATION OF PEOPLE IN BAČKA AND BANAT IN THE 18TH
AND 19TH CENTURY – VIA CHOSEN DOCUMENTS OF THE
BAČKA-BODROG, TAMIŠ AND TORONTAL COUNTIES**

Exhibition Catalog

**NÉPVÁNDORLÁS BÁNÁT ÉS BÁCSKA TERÜLETÉN
A XVIII. ÉS XIX. SZÁZADBAN – BÁCS-BODROG, TEMES ÉS
TORONTÁL VÁRMEGYÉK FONDJAIBÓL KIVÁLASZTOTT IRATOKON
KERESZTÜL SZEMLÉLTETVE**

A kiállítás katalógusa

**MIGRATIONEN AUF DEM GEBIET DER BATSCHKA UND DES BANATS
IM 18. UND 19. JAHRHUNDERT – ANHAND AUSGEWÄHLTER
DOKUMENTE DER KOMITATE BÁCS-BODROG, TEMES UND TORONTÁL**

Ausstellungskatalog

Издавач

Архив Војводине
Нови Сад, Жарка Васиљевића 2А
www.arhivvojvodine.org.rs

Главни и одговорни уредник

Др Небојша Кузмановић, директор

Аутори изложбе и каталога

Мр Дејан Јакшић, архивски саветник
Загорка Авакумовић, виши архивист
Олгица Трбојевић, архивски саветник
Љиљана Бубњевић, виши архивист

Стручни сарадник

Шаролта Картаг Миладинов, виши архивист

Рецензент каталога

Јован Валрабенштајн, виши архивист

Тематска изложба докумената и штампање каталога реализовани су средствима фондације „Нови Сад – Европска престолица културе“, Нови Сад

Copyright: 2022, Archives of Vojvodina

Publisher

Archives of Vojvodina
Novi Sad, Žarka Vasiljevića 2A
www.arhivvojvodine.org.rs

Editor-in-Chief

Nebojša Kuzmanović PhD, Director

Authors of the Exhibition and Catalog

Dejan Jakšić MA, archival consultant
Zagorka Avakumović, senior archivist
Olgica Trbojević, archival consultant
Ljiljana Bubnjević, senior archivist

Associates

Šarolta Kartag Miladinov, senior archivist

Reviewer

Jovan Valrabensztajn, senior archivist

This thematic exhibition and the printing of the catalog was made possible by the "Novi Sad – European Capital of Culture" Foundation, Novi Sad

Kiadja a Vajdasági Levéltár

Újvidék, Žarka Vasiljevića 2A
www.arhivvojvodine.org.rs

Fő- és felelős szerkesztő

Dr. Kuzmanovity Nebojsa, igazgató

A kiállítás és a katalógus szerzői

Mgr. Jaksity Dejan, levéltári tanácsos
Avakumovity Zagorka, főlevéltáros
Trbojevity Olgica, levéltári tanácsos
Bubnyevity Ljiljana, főlevéltáros

Szaktanácsadó

MSc. Miladinov Kartag Sarolta, főlevéltáros

Recenzens

Valrabensztajn Jovan, főlevéltáros

A dokumentumok tematikus kiállítása és a katalógus nyomtatása az „Újvidék – Európa Kulturális Fővárosa” Alapítvány támogatásával jött létre
Újvidék, 2022

Verleger

Arhiv Vojvodine
Novi Sad, Žarka Vasiljevića 2A
www.arhivvojvodine.org.rs

Chefredakteur

Dr. Nebojša Kuzmanović, Direktor

Autoren der Ausstellung und des Katalogs

Mag. Dejan Jakšić, Archivberater
Zagorka Avakumović, Leitende Archivarin
Olgica Trbojević, Archivberaterin
Ljiljana Bubnjević, Leitende Archivarin

Fachberaterin

Šarolta Kartag Miladinov, Leitende Archivarin

Katalogrezensent

Jovan Valrabensztajn, Leitender Archivar

Die thematische Ausstellung von Dokumenten und der Katalogdruck wurden mit Mitteln der Stiftung „Novi Sad – Europäische Kulturhauptstadt“, Novi Sad, verwirklicht.

МИГРАЦИЈЕ НАРОДА НА ПОДРУЧЈУ БАЧКЕ И БАНАТА У 18. И 19. ВЕКУ – КРОЗ ОДАБРАНЕ ДОКУМЕНТЕ БАЧКО-БОДРОШКЕ, ТАМИШКЕ И ТОРОНТАЛСКЕ ЖУПАНИЈЕ

„Када се у свету догоде земљотреси, о њима се много говори и прича. Бележи се, док трају, свака ситница. Бележе се и људске жртве и имена жртава. А зна се и колико је, том приликом, порушено кућа. После неколико година, међутим, број људских жртава се заборавља, па се увећава, измишља, а памте се само места где је било земљотреса.

Тако је то и са вулканима и поплавама.

Док вулкани горе, о њима има безброј вести и података.

А када се вулкани угасе, нико о њима ништа више не прича, а измишља, ако прича.

Тако је и са папирима из прошлих времена, који говоре о пожарима, о кугама, о ратовима, па и сеобама.”

Друга књига Сеоба, Милош Црњански

Подручје Бачке и Баната од најстаријих времена је било подручје великих миграција. Сваки појединачни талас сеоба кроз историју, који се кретао у свим правцима, и са истока на запад, и са запада на исток, и са севера на југ, и са југа на север, мењао је лице овог подручја. Тако током 18. века, а и касније, на територији Бачке, Тамишке и Торонталске жупаније у неколико таласа планске колонизације у већем броју пристижу поред Немаца и Мађари, Словаци, Хрвати, Румуни, Русини, Јевреји, Цинцари, Роми и други народи. Тиме ово подручје постаје једно од етнички најмешовитијих у Европи.

Жупанијски фондови

Архивски фондови Бачко-бодрошке (1699–1849; Ф. 2), Торонталске (1779–1849; Ф. 11) и Тамишке жупаније (1779–1849; Ф. 10) се својим обимом, садржајем и значајем истичу међу бројним фондовима и збиркама који се чувају у Архиву Војводине у Новом Саду и категорисани су као културно добро од изузетног значаја. Жупаније су биле део цивилне власти, облик обласне самоуправе и основне административно-територијалне јединице Угарске преко којих се преламао целокупни живот тога доба. Документи који су настали радом жупанијске администрације и који се налазе у жупанијским фондовима представљају сведочанства из најразличитијих сфера живота. У жупанијским фондовима између осталог проналазимо: наредбе владара и централних органа власти; дописе разних државних надлештава, жупанија и војних команди; извештаје среских начелника; различите молбе и жалбе становништва; вашарске привилегије; племићке дипломе; списе који се односе на војна, црквена и просветна питања; различите судске списе; финансијску документацију, итд. Језик, којим је писана архивска грађа Ф. 2, Ф. 10 и Ф. 11, претежно је латински. Поред латинског, грађа је писана и на мађарском и немачком, мањим делом и на другим језицима (српски, румунски, итд.). У раду жупанијске администрације наступио је прекид након Револуције 1848/49. године. Након периода Баховог апсолутизма 1861. године жупаније су наставиле постојање у измењеном облику и новим друштвено-политичким околностима до њиховог коначног укидања након Првог светског рата.

Бачко-бодрошка жупанија

Након ослобођења од Турака дипломама цара Леополда I од децембра 1699. године поново су успостављене средњовековне жупаније Бачка и Бодрошка. Бачка је обухватала северну, а Бодрошка јужну половину бачке области. Због спорне међусобне територије и разграничења са Потиском војном границом (која је развојачена 1751. године) невелика Бодрошка жупанија није могла да заживи, него је инкорпорирана у Бачку жупанију и на тај начин је озваничена једна Бачко-бодрошка жупанија. Током 18. и прве половине 19. века Бачко-бодрошка жупанија је обухватала целокупну географску област Бачке осим Шајкашке која је била под војном јурисдикцијом. Управно је била подељена на срезове и на својој територији је имала чак три слободна краљевска града, Нови Сад, Сомбор (жупанијско седиште) и Суботицу, као и Привилеговани Потиски крунски дистрикт.

Након враћања Бачке у оквире Аустријског царства, Карловачким миром 1699. године, њено становништво је било врло проређено, а још више се смањило после Ракоцијевог устанка (1703–1711). Доласком у ове крајеве аустријска власт је тежила претварању Бачке у житницу, зато је отпочела њено организовано и планско насељавање. Насељавање је вршено са циљем добијања радно-способне снаге, повећања искоришћености земљишта и повећања приноса уопште.

Банатске жупаније

После протеривања Турака и Пожаревачког мира 1718. године цела територија Баната је припала Аустрији. На територији тзв. Тамишког Баната организована је војна управа која је 1751. замењена цивилном. Бечки двор није дуго допуштао да се Банат прикључи Угарској, како је то тражило угарско племство, већ га је ставио под своју војно-коморску управу. Аустрија није хтела да препусти граничну област Мађарима нити да дозволи увођење феудалних односа у корист племства а не државе. Сабор је дуже времена настојао да Тамишки Банат припоји Угарској, али је у томе успео тек 1778. године. На већем делу Баната никле су три жупаније: Торонталска, Тамишка и Крашовска, док су јужни делови остали под Војном границом до њеног укидања 1872. године. Као посебна правна област на територији Баната основан је 1774. године и Великокикиндски привилеговани дистрикт са 10 насеља.

Дипломом царице Марије Терезије од 23. априла 1779. године формирана је Тамишка жупанија. Обухватала је источне делове Баната, на северу се граничила са Арадском жупанијом, на истоку са Крашовском, на западу са Торонталском жупанијом, а на југу са Војном границом. Седиште јој је било у Темишвару, а од садашњег српског дела Баната обухватала је једино Вршац и околину.

Дипломом царице од 13. јула 1779. године формирана је Торонталска жупанија. Обухватала је северозападни део Баната, на северу се граничила са Чонградском и Чанадском жупанијом, на истоку са Арадском и Тамишком, Тисом на западу са Бачком жупанијом, а на југу са Војном границом. Седиште јој је било у Великом Бечкерек (Зрењанин).

По одласку Турака подручје Баната насељавали су претежно Срби и Румуни, али се до краја века етничка структура знатно променила планским насељавањем у првом реду Немаца, али и Мађара и других народа. Аустријске власти тежиле су претварању Баната, од мочварне области каква је била у време њиховог доласка, до погодног места за живот, и његово насељавање које се одвијало у више таласа диктирали су јасни војни, политички и економски интереси.

Насељавање и миграције становништва на територији Бачке

Равница Бачке била је увек привлачна за становништво због плодног земљишта, пашњака, богатих река и ловишта. Са друге стране, нарочито пре изградње Великог бачког канала крајем 18. века, ту је било тешко живети због мочварног земљишта, сливања водотокова, штетне вегетације, прашине и блата. После дуготрајне турске власти и Великог бечког рата Бачка је била готово ненасељено подручје са ретким и запустелим насељима. Ова област је миром у Карловцима 1699. припала Хабзбуршком царству и врло брзо се појавила потреба њеног насељавања, мотивисана у почетку војним и стратегијским разлозима, а затим и економским потребама. При избору колониста у обзир је узимана њихова вичност земљорадњи, познавање заната и других вештина, лојалност, а не треба занемарити ни жељу власти да промене етнички и верски карактер ове области која је до тада била насељена углавном православним Србима.

Насељавање **Немаца** у Бачку почело је одмах после протеривања Турака и наставило се до првих деценија 19. века када је оно добило размере масовне колонизације. Бечки двор је водио рачуна не само о економском напретку и одбрани новоосвојених крајева, радним навикама и вештинама у земљорадњи и занатима, него и о томе да Немци, особито католици, представљају Хабзбурзима најлојалније становништво за разлику од бунтовних Мађара и „шизматичких“ Срба. Коморско и војно земљиште остало је ван домаћаја мађарског племства, иако формално припадајући Угарској, те су се могли фаворизовати Немци, којима су омогућене бројне погодности. После ратова и неколико мањих покушаја (Чатаља, Ново Село), први Немци насељени су у Подунавље 1749. у Букин и Апатин, који је требало да буде центар прихвата колониста. Током година Немцима се темељно попуњавају коморска места Бачке: Оџаци, Гаково, Гајдобра, Паланка, Каравуково, Станишић, итд. Почетком 19. века долази до унутрашње колонизације, односно пресељења из места у место, тако да су Немци чинили знатан део популације у многим местима и имали значајну улогу у развоју градских средина као што је Нови Сад. Немци су ретко где живели измешани са другим народима, немачка места су била засебна или је уз постојеће старо, углавном српско место ницало ново немачко, као посебна заједница. Долазећи из разних немачких држава и крајева, различитих наречја, обичаја и вере, новонасељени Немци дуго нису имали свест о заједништву. У време националног буђења околних народа они су се држали по страни не улазећи у конфликте, као за време сукоба између Мађара и Срба у време револуције 1848/49. године.

Мађари су се пред најездом Турака повлачили у северне крајеве Угарске, да би се после ослобођења од Турака постепено поново насељавали у Бачкој. Од 1740. почиње масовније насељавање и то у Бездан, Кулу, Тополу, а у другој половини 18. века насељени су Бајша, Мали Иђош, Темерин. По доношењу Патента о толеранцији насељавају се и реформати у Фекетић, Оморовицу и Пачир. После укидања Потиске војне границе дошло је до појачаног насељавања, а после укидања привилегија Срба у Потиском крунском дистрикту, уз велики отпор Срба староседелаца који се потискују са својих простора, почиње насељавање и у Мартонош, Кањижу, Суботицу, Бечеј, Сенту, Мол, Аду, Бачко Петрово Сео. У другој половини 19. века долази до насељавања по већим градовима и насељима Шајкашке. Бечки двор је са са подозрењем гледао на насељавање Мађара, сматрајући их ризичним због буна против Хабсбурговаца.

Словаци као радно, вредно, истрајно и мирољубиво становништво досељавају у већем броју средини 18. столећа из северних угарских жупанија у Срем и Бачку (Бајша, Пивнице, Кулпин, Петровац, Паланка, Црвенка, Лалић, Кисач, Гложан). А потом због пренасељености део становништва се пресељава у Банат, док се део раселио унутар Бачке. У другој половини века настаје Гложан и насељавају се уз Србе у Кисач, Лалић, Пивнице, Силбаш, Торжу. Доселивши се и живећи скупа са Мађарима, неретко су губили свој национални идентитет.

Прве **Русине** у Бачку из Гоњих Земаља (Закарпатја) довела је Коморска управа из Сомбора, и то најпре у Кулу (између 1743–1751). Једна већа група насељена је у Крстур где су живели Срби, а где су се касније већим делом преселили и Русини из Куле. Друга група је насељена у Куцуру. Током времена Русини су се населили и у друга места (Ђурђево, Госпођинци, Врбас, Нови Сад). Русини су добили земљиште и извесне повластице, а касније су постали поданици Коморе са правом слободне миграције. Током 1748. под притиском део Русина ја прешао на унијатску веру (гркокатолици).

Јевреји су били махом градско становништво које се углавном бавило трговином. У Бачкој није било већег јеврејског насеља или заједнице, већ су углавном живели појединачно у различитим местима. Тек је 1748. године одобрен рад првој од јеврејских општина у Новом Саду које су решавале управно административне, школске и верске послове Јевреја у заједницама. Током времена били су изложени разним забранама, ограничењима, наметањима, као што је била обавезна употреба немачких имена и презимена, и плаћањима, као што је била Толеранцијска такса.

Јермени православне и католичке вере били су трговци и крчмари. Населили су се у Новом Саду где им је био и центар. Временом су се стопили са Србима и Мађарима. **Цинцари** су се такође населили у Нови Сад. Бавили су се трговином и зидарством. Припадали су православној вери, грчком језичком и културном утицају због чега су често називани Грцима. Временом су се стопили са српским окружењем.

Буњевци и Шокци, Словени католичке вере, називани још католичким Србима (Рацима), Илирима и Далматима, насељавали су се већ крајем 17. века из Херцеговине, Босне, Далмације и Лике у део северне Бачке. Већи број угледних буњевачких породица стекао је племство и играо значајну улогу у јавном животу Бачко-бодрешке жупаније.

Насељавање и миграције становништва на територији Баната

Почетком 18. века територија Баната је највећим делом била мочварна и слабо насељена област. Након протеривања Турака и његовим преласком у руке Аустрије ово подручје се плански насељава и преуређује, те од мочварног постаје погодно место за живот. Будући да је Банат имао специфичан положај као гранична територија са Турском, његово насељавање диктирали су јасни војни, политички и економски интереси. Спровођено планско насељавање вршено је у више различитих таласа, а током 18, па све до друге половине 19. века (од Пожаревачког мира 1718. до Аустроугарске нагодбе 1867. године) преовлађујућа је аустријска колонизациона политика.

Доласком у Банат главни задатак аустријске власти представљало је насељавање и пољопривредно развијање овог подручја. Од двадесетих до деведесетих година 18. века организована је масовна колонизација Баната, и то католичког становништва, у првом реду Немаца. Спровођене колонизације становништва у овом периоду познате су и по називима које су добиле по владарима који су тада били на престолу: каролинска, терезијанска и јозефинско-леополдинска. Упоредо са насељавањем становништва вршена је и изградња канализационе мреже, путева и мостова, те се Банат од мочварне постепено преображава у привлачну област за становање. Поред тога што су насељавана постојећа, депопуларизована места, оснивана су и нова насеља.

Иако је колонизација Баната у овом периоду сачувала претежно немачки карактер, на њену територију насељавани су и други народи. Насељавање других народа поред Немаца вршено је такође уз поштовање војних, политичких и економских интереса бечког двора. Тако су границе Монархије биле отворене Србима из Отоманског царства који су долазили појединачно, групно или у масовним сеобама због ратова, неродних година или потраге за бољим животом. Из Отоманског царства у Банат је пристизало и трговачко становништво које су чинили Цинцари, Грци, Јермени и Јевреји. И поред подозрења које је аустријски двор имао према Мађарима, за њихово насељавање битну улогу је одиграло њихово искуство на регулисању речних токова и одводњавању, односно привредни разлози. Поред тога насељавани су и: Бугари, такође вредни земљорадници и добри борци; Словаци, који су цењени због своје поузданости у раду, уредности у плаћању пореза и верске толеранције; Чеси, вични земљорадњи и занатском послу; Италијани, умешни у производњи свиле и пиринча; Французи и Шпанци у мањем броју.

Сведочанства о насељавању Немаца на територију Баната могу се пронаћи у грађи архивских фондова Тамишке (Ф. 10) и Торонталске жупаније (Ф. 11) Архива Војводине. У предметима ова два архивска фонда сачувани су подаци о начину и условима колонизације, местима у која су долазили колонисти, оснивању нових насеља за колонисте, итд. Немачко становништво које се насељавало у Банат долазило је на простор Војне границе, где је од 1765. године постојао Немачко-банатски пук, али и на властелинска имања. Тако је нпр. породица Нако населила на својем Властелинству Немце у Накову, Хајфелду и Масторту. Око 1800. године на имање Лазара Лукача, у Мартиницу (Лукићево) и у ново насеље Лазарфелд (Лазарево), дошли су Немци из близине Велике Кикинде (Солтур, Свети Хуберт, Шарлевил). Из Баденске области населили су се Немци 1802. године и свом новом насељу дали назив по министру рата Карлу, Карлсдорф (Банатски Карловац).

Словачко становништво је долазило на позив угарских властелина, углавном као радна снага на феудима, али су насељавали и коморска имања и Војну границу. На посед Кристифора Накоа је 1782. године дошло словачко становништво из Ноградске, Пештанске, Нитранске и других жупанија. Основали су насеље Тоткомлош, а касније су се населили и на Властелинству Пардањ, имању грофа Габријела Бутлера, а потом и у Арадцу, имању властелина Исака Киша.

И пре инкорпорирања Баната у Угарску, мање групе мађарског становништва стизале су у Банат. Седамдесетих година 18. века пристигли су у Нову Кањижу, Мајдан, Крстур, Оросин (Руско Село), Торду, Чоку и Мађарски Итебеј.

Такође у Банату насељени су и кајкавски племићи. У периоду од 1778. до 1784. године Загребачкој бискупији у Хрватској одузета су добра Покупско, Топуско и Храстовица и прикључена су Карловачкој и Банској војној граници. Дворски ратни савет је као надокнаду за ова експроприсана добра понудио коморска места Неузину, Боку, и Конак са пустарама Стари и Нови Лец, Малу Међу, Питинце, а потом и Билет, Кишјечу, Ђерђамош, Кларију, Кечу, Перјамош и Песак са пустарама Хетин, Идворнок, Сајан, Криву Бару, део Пакаца у Торонталској жупанији и Варјаш у Тамишкој жупанији. Као што је наведено, Дворски ратни савет тада је Надбискупији понудио земљиште у Банату, што је озакоњено 1801. године када је дошло до насељавања кајкавског племства у Боку, Неузину, Јарковац, Ботош, Маргитицу, Кларију.

Данас је и заборављено да су међу досељеницима били и Французи, Каталонци и Италијани, који су се током времена асимилovali са Немцима, Мађарима или Србима, и оставили траг о колонизацији у презименима и топонимима.

Поред тога што је Банат насељаван са његове територије вршено је и исељавање становништва. Та исељавања нису била масовна, свакако не таквог обима да би битно утицала на промену етничке структуре. У питању су углавном исељавања становништва са територије једне жупаније на територију друге, или исељавање на територију Војне границе, узроковано неплодним земљиштем, превеликим пореским оптерећењима, избегавањем регрутације, и сл. Такође, такве су и сеобе Срба у Русију, на простор Украјине, што се исто може пронаћи у грађи две банатске жупаније, Тамишке и Торонталске.

Треба још споменути да су се на подручју Баната одвијале и друге миграције и кретања становништва, понекад само привременог карактера али свакако без битног утицаја на етничку структуру. Такве су миграције становништва из једног места у друго у потрази за плодним земљиштем, миграције узроковане трговином, као и ратним околностима, и сл.

Бачко-бодрошка жупанија – карта са административном поделом (1835) (АВ, Ф. 373, 138)
 Bačka-Bodrog County – a map with administrative divisions (1835). (AV, F. 373, 138)

THE MIGRATION OF PEOPLE IN BAČKA AND BANAT IN THE 18TH AND 19TH CENTURY – VIA CHOSEN DOCUMENTS OF THE BAČKA-BODROG, TAMIŠ AND TORONTAL COUNTIES

"When the world is hit by earthquakes, people often talk about them. Every nook and cranny is written down while they are active. The number of casualties, as well as their names, are written down. The number of destroyed houses is also known. However, after a few years, the number of casualties is forgotten, then they are exaggerated or made up, and the only thing that is remembered is the location where the earthquake took place.

It's the same with volcanoes and floods.

While volcanoes are erupting, there is an abundance of information and news about them.

But when the volcano cools down, nobody talks about them anymore, or if the people are talking, then they are making things up.

The same is true for documents of the past that speak about fires, plagues, wars, and even migration."

"Second Book of Migration", Miloš Crnjanski

Since ancient times the territories of Bačka and Banat were places of large-scale migrations. Every single migration wave throughout history, that moved in all directions, from east to west, from west to east, from north to south, from south to north, managed to change the look of this area. That is how, during the 18th century and later on, on the territory of the Bačka (Bács) County, Tamiš (Temes/Timiș) County and Torontal County, the Germans, Hungarians, Slovaks, Croats, Romanians, Rusyns, Jews, Cincars (Aromanians), Roma and other people arrived in several waves of planned colonization. After that, this area became one of the most ethnically diverse places in Europe.

County Fonds

The archival fonds of the Bačka-Bodrog County (1699–1849; F.2), Torontal County (1779–1849; F.11) and Tamiš County (1779–1849; F.10) are, via their size, content and importance, exceptional among the numerous fonds and collections that are stored at the Archives of Vojvodina in Novi Sad and are categorized as a cultural property of exceptional importance. The counties were part of the civil authorities, they were a form of local self-government, and they were the basic administrative territorial units of Hungary which governed every-day life at the time. The documents that were created as a result of activities of the counties' administration, which are located in the county fonds, represent testimonies from all walks of life. In the county fonds we find, among other things: orders from the ruler and central governmental bodies; letters from all kinds of state authorities, counties and military commanders; reports by local authorities; different kinds of requests and complaints by the people; privileges for outdoor fairs; diplomas of aristocrats; writings that deal with military, ecclesiastical and educational issues; all sorts of judicial documents; financial documentation etc. The language, in which the archival records for F. 2, F. 10 and F. 11 are written in, is mostly Latin. Apart from Latin, some documents are written in Hungarian and German, and to a lesser extent in some other language (Serbian, Romanian etc.). Activities of the county administrations came to an end after the 1848/49 Revolution. After Bah's absolutism in 1861, the counties continued their existence in a different form and in new sociopolitical circumstances until their final dissolution after the First World War.

Bačka-Bodrog County

After the liberation from the Turks, and via diplomas by Emperor Leopold I dated to December 1699, the medieval counties of Bačka and Bodrog were reestablished. Bačka included the northern half, while Bodrog included the southern half of the Bačka area. Because of mutual territorial disputes and demarcation issues with the Potisje Military Frontier (which was demilitarized in 1751), the small Bodrog County could not maintain itself and so was incorporated into the Bačka County whereby the Bačka-Bodrog County was established as one entity. During the 18th century and the first half of the 19th century, the Bačka-Bodrog County included the entire geographical area of Bačka except the Šajkaš area which was under military jurisdiction. Administratively it was composed of municipalities and on its territory had three Royal Free Cities, Novi Sad, Sombor (seat of the county) and Subotica, as well as the Privileged District of Potisje.

After Bačka was given back to the Austrian Empire, via the Treaty of Karlovci (Karlowitz) in 1699, its inhabitants had decreased, and the number kept falling after Rákóczi's Uprising (1703-1711). When they finally arrived, the Austrian authorities had a goal of turning Bačka into an agricultural land, which would then result in it being settled via organization and planing. The process was conducted with the goal of creating an able-bodied workforce, to increase the usability of the land and to increase income in general.

Banat Counties

After the Turks were driven away and the signing of the Požarevac (Passarowitz) Treaty in 1718 took place, the entire territory of Banat came under Austrian rule. On the territory of the so-called Tamiš Banat a military administration was organized which was then, in 1751, replaced with civil administration. The Court in Vienna had for a long time avoided letting Banat become a part of Hungary, as the Hungarian nobility had demanded, but instead put it under its military chamber's administration. Austria didn't want to give the Hungarians the borderlands nor to allow for the institution of feudal relations that would benefit the nobility instead of the state. The Diet of Hungary had, for a long time, aimed at uniting Tamiš Banat with Hungary but it only succeeded in doing so in 1778. On the larger areas of Banat, three counties had sprung forth: Torontal, Tamiš and Krašov (Krassó/Karaš), while the southern parts remained under the administration of the Military Frontier until its dissolution in 1872. As a special legislative area on the territory of Banat, in 1774, the Privileged District of Velika Kikinda with 10 settlements was established.

Via a charter by Empress Maria Theresa, on the 23rd of April 1779, the Tamiš County was formed. It included eastern parts of Banat, to the north it bordered the Arad County, to the east the Krašov County, to the west the Torontal County, and to the south the Military Frontier. Its capital was in Temišvar (Temesvar/Timisoara), while on the territory of today's Serbian part of Banat it only included Vršac with its surroundings.

Via another charter by the Empress, on the 13th of July 1779, the Torontal County was formed. It included the northwestern part of Banat, to the north it bordered the Čongrad-Čanad (Csongrad-Csanad) County, to the east the Arad County and Tamiš County, the river Tisa (Tisza) to the west together with the Bačka County, and to the south the Military Frontier. Its capital was in Veliki Bečkerek (Zrenjanin).

After the Turks left, the Banat area was inhabited mostly by Serbs and Romanians, but at the end of the century the ethnic structure has significantly shifted thanks to the planned migration of Germans, and also Hungarians and other people, into the area. Austrian authorities strove to change Banat from a swampy area, like it was during their arrival, into a nice place to live, while its settling by people took place in several waves guided by military, political and economic interests.

Settling and Migration of People on the Territory of Bačka

The flat plains of Bačka were always tempting for the people because of the fertile land, pastures, rivers and hunting grounds. On the other hand, especially before the creation of the Great Bačka Canal at the end of the 18th century, it was hard to live there because of the swamp, watercourses and land drainage, harmful vegetation, dust and mud. After a long period of Turkish rule and the Great Turkish War, Bačka was almost a completely uninhabited area with rare abandoned settlements. This area had, after the Karlovci Treaty in 1699, come under the rule of the Habsburg Empire and soon the need for settling it had arisen, which was motivated in the beginning by military and strategic reasons, but also for economic needs. When choosing colonists, their knowledge of agriculture, certain crafts and other skills, as well as loyalty was taken into consideration, and likewise we shouldn't overlook the fact that the authorities aimed at changing the ethnic and religious composition of this area which was until then inhabited mostly by Orthodox Serbs.

The settling of **Germans** into Bačka began right after the Turks were driven away and continued until the first half of the 19th century when the process of colonization grew to massive proportions. The Vienna Court made sure that not only was there economic progress in the land, as well as a stable defenses of newly conquered areas, development of work habits and skills with regard to agriculture and crafts, but it also made sure that Germans, especially Catholics, were the most loyal representatives of the Habsburgs, unlike the rebellious Hungarians and "schismatic" Serbs. Chamber administrative areas and military administrative areas remained beyond the grip of the Hungarian nobility, even though it formally belonged to Hungary, which is why the favorable treatment of Germans was indeed possible which resulted in them being given certain benefits. After the wars and several smaller attempts at migration (Čatalja, Novo Selo), the first Germans were settled in Podunavlje in 1749 in Bukin and Apatin, which was supposed to be the main area for the arrival of migrants. In the following years, the Germans would gradually populate all the chamber administrative areas of Bačka: Odzaci, Gakovo, Gajdobra, Palanka, Karavukovo, Stanišić etc. At the beginning of the 19th century, internal colonization started taking place, meaning that people moved from place to place, and so Germans made up a significant percentage of the population in many areas and had an important role in developing the city environment such as in Novi Sad. Germans would rarely live somewhere where they could mix together with different people, and German settlements were either separate from or next to old already-existing settlements, which were usually inhabited by Serbs, whereby a new German settlement would spring forth next to it as a separate community. Arriving from various German states and areas, with different accents, traditions and religion, the newly-settled Germans lacked the concept of communal living. In an era of national awakening of the surrounding nations, they tended to avoid conflicts, like with the conflict between Hungarians and Serbs during the 1848/49 Revolution.

The Hungarians had retreated, during the invasion by the Turks, to northern parts of Hungary, whereby they would gradually return to this area after the liberation of Bačka from the Turks in 1699. From 1740 onward, a massive settling of Hungarians would begin, mostly in Bezdán, Kula, and Topola. In the second half of the 18th century, they would settle in Bajša, Mali Idoš and Temerin. In the following years, at the same time the Potisje Military Frontier was abolished as well as the privileges that the Serbs had in the District of Potisje, the Hungarians settled in numerous places in Bačka, despite the suspicion by the Vienna Court that they were a risk because of their rebellions against the Habsburgs.

The Slovaks as hardworking, enduring and peace-loving people settled in larger numbers in the middle of the 18th century from the northern Hungarian counties. Some Slovaks would, because of overpopulation, leave the places where they moved to and instead would migrate to Banat, while others would go to different places on the territory of Bačka. Often Slovak migrants would lose their national identity because of mixing with other people, mostly with the Hungarians, that lived in places where they moved to.

The first **Rusyns** (Ruthenians) in Bačka were brought from the upper lands (Transcarpathia), by the Chamber Administration from Sombor, mostly to Kula (between 1743–1751). A large group settled in Krstur where Serbs lived and where, later on, the majority of Rusyns from Kula would migrate to. The second group settled in Kucura. Over time the Rusyns would settle in other areas as well (Đurđevo, Gospođinci, Vrbas, Novi Sad). The Rusyns received land and certain privileges and later they became subjects of the Chamber with rights to free migration. During 1748, while under pressure, some of the Rusyns converted to the Greek-Catholicism (Uniate).

The Jews were mostly city residents and were usually merchants. Bačka didn't have large Jewish settlements or communities but rather they mostly lived individually in different places. Only in 1748 would the first of the Jewish municipalities in Novi Sad be approved, whereby they would solve administrative, educational and religious issues of the Jews in the communities. Over time, they were subjected to all sorts of prohibitions, limitations and impositions, such as the requirement to use German names and last names, as well as taxes such as the Tolerance Tax.

Armenians of the Orthodox and Catholic faiths were usually merchants and innkeepers. They settled in Novi Sad which would become their focus point. In time, they would assimilate with the Serbs and Hungarians. Aromanians (Cincari) also settled in Novi Sad. They were usually merchants and builders. They were Orthodox, spoke Greek and were under Greek cultural influence, so much so that they were often called Greeks. Over time, they assimilated with the surrounding Serbs.

Bunjevci and Šokci, Slavs of the Catholic faith, also called Catholic Serbs (Rascians/Rácok), Illirians and Dalmatians, that started settling parts of northern Bačka from Herzegovina, Bosnia, Dalmatia and Lika by the end of the 17th century. A large number of respected Bunjevci families acquired the status of nobility and played a major role in the public life of the Bačko-Bodrog County.

Settling and Migration of People on the Territory of Banat

At the beginning of the 18th century, the territory of Banat was for the most part a scarcely inhabited swampy area. After the Turks were driven out, whereby it came under Austria's rule, this region was settled and rearranged according to her plan, and so it was transformed from a swamp into a comfortable place to live. Seeing as how Banat had a specific position as an area bordering Turkey, its settling was guided by precise military, political and economic interests. This planned migration was conducted in several separate waves whereby during the 18th century all the way to the second half of the 19th century (from the Požarevac Treaty in 1718 to the Austro-Hungarian Compromise in 1867) Austria's migration policy was dominant.

When arriving in Banat, the main task of the Austrian authorities was the settling of the land and its agricultural development. From around 1720s to 1790s, a massive colonization of Banat by Catholics, primarily Germans, was organized. These migrations were also known by certain names that were given to them which corresponded to the name of the ruler under whose reign the colonization took place, such as: Caroline Colonization, Maria Theresian Colonization, and Josephine Colonization. At the same time that the settling of people started, there was also a sewage system being built as well as roads and bridges, and so Banat gradually changed from a swamp into a comfortable place to live. Apart from settling into places that already existed that were previously depopulated, new villages were also being built.

Even though the colonization of Banat in this period maintained mostly German characteristics, other people settled its territories as well. The migration of other people into the land, besides Germans, also took place with respect to military, political and economic interests of the Vienna Court. This resulted in the borders of the Monarchy being opened to the Serbs coming from the Ottoman Empire that arrived individually, in groups or during mass emigrations due to wars, famine or the prospect of a better life. Merchants, mostly Aromanians, Greeks, Armenians and Jews, were also among those that would arrive in Banat from the Ottoman Empire. Even though the Vienna Court was suspicious of the Hungarians and their settling, they still played an important part in regulating the flow of rivers and drainage, which was done for economic reasons. Apart from them, among the settlers were also: Bulgarians, hard-working farmers and skilled fighters; Slovaks, known for their reliability with regard to work, paying taxes on time and religious tolerance; Czechs, skilled in farming and crafts; Italians, experts in the production of silk and rice; the French and Spanish in lesser numbers.

Testimonies concerning the settling of Germans on the territory of Banat can be found among the documents of the archival fonds of the Tamiš County (F.10) and Torontal County (F.11) of the Archives of Vojvodina. These two archival fonds contain files with information as to how and under what circumstances the colonization took place, the places where the colonists arrived at, the building of new villages for the colonists etc. The Germans that came to Banat usually settled in the Military Frontier, where the German Banat Regiment was stationed since 1765, but also on settlements owned by landlords. We can see, for example, how the Nako family settled Germans on their lands in Nakovo, Hajfeld (Heufeld) and Mastort. Around the year 1800, Germans from the Velika Kikinda surroundings (Soltur, Sveti Hubert, Šarlevil) arrived at the land owned by Lazar Lukač in Martinci (Lukićevo) and the new settlement Lazarfeld (Lazarevo). In 1802, Germans from the Baden area settled here whereby they called their new settlement Karlsdorf (Banatski Karlovac) named after the Minister of War Archduke Karl.

The Slovaks came at the request of the Hungarian nobility, mostly as a workforce on feudal land, but they would also settle on chamber administrative areas and in the Military Frontier. In 1782, Slovaks from Nógrád, Pest, Nyitra and other counties arrived at the estate of Kristifor Nako. They founded the Totkomloš settlement, and later on they would settle in Pardanj, on the estate of Count Garbiel Butler, and afterwards in Aradac, on the estate of the landlord Isak Kiš.

Even before incorporating Banat into Hungary, smaller groups of Hungarians had already arrived in Banat. During the 1770s, they arrived in Nova Kanjiža, Majdan, Krstur, Orosin (Rusko Selo), Torda, Čoka and Mađarski Itebej.

Likewise, Kajkavian-speaking nobility settled in Banat. From 1778 to 1784, the Diocese of Zagreb in Croatia had the Pokupsko, Topusko and Hrastovica lands taken from them and given to the Karlovac Military Frontier and Banal Military Frontier. The Imperial War Council (Hofkriegsrat), as compensation for these expropriated lands, offered them chamber administrated areas such as Neuzina, Boka and Konak with the wastelands Stari Lec and Novi Lec, Mala Međa, Pitinci, and afterwards Bilet, Kišječa, Đerčamoš, Klarija, Keča, Perjamoš and Pesak with the wastelands Hetin, Idvornok, Sajan, Kriva Bara, a part of Pakac in the Torontal County and Varjaš in Tamiš County. As was stated previously, the Imperial War Council offered the Archdiocese lands in Banat, which was ratified in 1801 when the Kajkavian-speaking nobility settled in Boka, Neuzina, Jarkovac, Botoš, Margitica and Klarija.

It has been long forgotten that, among the new arrivals, there were also French, Catalanians and Italians who gradually assimilated with the Germans, Hungarians and Serbs and whose traces of colonization can only be found in people's last names and toponyms.

Apart from the fact that Banat was being colonized from its own territories, there were also emigrations of people taking place. These were not large-scale emigrations, at least not to the extent that it would significantly change the ethnic structure. It was mostly emigration from the territories of one county into another, or emigration into the Military Frontier, which was caused by infertility of the land, high taxes or to avoid recruitment etc. Likewise, such were the migrations of Serbs into Russia, on the territory of Ukraine, which can also be found in the documents of the two counties of Banat, the Tamiš County and Torontal County.

It's worth noting that other migrations of people also took place in Banat, sometimes only temporarily and certainly without any significant effect on the ethnic structure. Such migrations of people, from one place to another, were usually motivated by fertile land, the need for trading, wars and other factors.

Карта Тамишког Баната, 1800. година, оригинал из Мађарског националног архива (S 167-No.66.)

A map of Tamiš Banat from 1800, original from the Hungarian National Archives (S 167-No.66.)

NÉPVÁNDORLÁS BÁNÁT ÉS BÁCSKA TERÜLETÉN A XVIII. ÉS XIX. SZÁZADBAN –BÁCS-BODROG, TEMES ÉS TORONTÁL VÁRMEGYÉK FONDJAIBÓL KIVÁLASZTOTT IRATOKONKERESZTÜL SZEMLÉLTETVE

„A földrengésekről sokat beszélnek az emberek. Míg tart a vész, minden egyes részletét feljegyzik. Megemlékeznek az emberi áldozatokról. Pontosan tudni lehet a rombadólt házak számát. Néhány év távlatából azonban az áldozatok száma feledésbe merül, vagy növelik számukat, hozzáadnak az elbeszéléshez, míg végül a történetből csak a helység nevére fognak emlékezni, ahol rengett a föld.

Ugyanez tapasztalható a tűzhányók kitörésekor és az árvizek ideje alatt is.

Míg a tűzhányó ontja magából a lávát, számtalan hírt és adatot közölnek róla.

Amikor azonban a vulkán kialszik, már senki sem beszél róla, és ha beszélnek is róla az emberek, inkább találgatnak.

A régmúlt idők iratai is így járnak, melyek tűzvészekről, pestisjárványokról, háborúkról, vagy népvándorlásokról szólnak.”
(Crnjanski Miloš: Örökös vándorlás, II. kötet)

Bácska és Bánát területe ősidők óta nagy népvándorlások helyszíne volt. A történelem során minden egyes vándorlási hullám, amely minden irányba, keletről nyugatra, nyugatról keletre, északról délre és délről északra haladt, megváltoztatta e terület arculatát. Így a XVIII. század folyamán, sőt később is Bácska, Temes és Torontál vármegyék területére a tervezett betelepítés több hullámában a németek mellett magyarok, szlovákok, horvátok, románok, ruszinok (rutének), zsidók, cincárok, romák és más népek érkeztek tömegesen. Emiatt ez a terület Európa etnikailag egyik legvegyesebb területe lett.

Népvándorlás és betelepítés Bánát területén

A XVIII. század elején Bánát területe túlnyomórészt mocsaras és gyéren lakott terület volt. A törökök kiűzése után Bánát osztrák fennhatósága alá került, és megkezdődött e területek tervszerű betelepítése, valamint a mocsárvidék lakható területté és művelhető termőföldre való átalakítása. Bánát, mint az Oszmán Birodalommal határos terület, sajátságos földrajzi helyzetben volt, ezért betelepítését egyértelmű hadi, politikai és gazdasági érdekek diktálták. A tervszerű betelepítés több hullámban valósult meg, a XVIII. századtól a XIX század második feléig (az 1718-as pozsareváci béke megkötésétől kezdve, egészen az 1867-es kiegyezésig).

Miután Bánát osztrák fennhatóság alá került, az osztrák kormány fő feladatának e terület benépesítését és mezőgazdasági fejlesztését tűzte ki. Az 1720-as évektől az 1790-es évekig tartott Bánát tömeges betelepítése, elsősorban katolikus németekkel. A betelepítéseket ebben az időszakban a kolonizációt elrendelő uralkodókról nevezték el: Károly-féle betelepítés, Mária Terézia-féle betelepítés, II. József és Lipót-féle betelepítés. A benépesítéssel egyidejűleg folyt a csatornarendszer, az utak és a hidak kiépítése is, így Bánát a mocsaras vidékből fokozatosan vonzó lakóterületté alakult át. A meglévő, elnéptelenedett települések betelepítésével egy időben új települések is kialakultak.

Annak ellenére hogy a kolonizáció ebben az időszakban elsősorban a németek betelepítésére volt eltervezve, azért más népek is betelepültek. Más nemzetiségek betelepítése a németek betelepítéséhez hasonlóan a Bécsi udvar hadi, politikai és gazdasági érdekeit szolgálta. Így a Habsburg Birodalom határai megnyíltak a szerbek előtt, akik a jobb élet reményében, a terméketlen évek után jó termőföldet keresve, vagy a török megtorlás elől az Oszmán Birodalomból menekültek, egyénileg, csoportosan vagy tömeges népvándorlásként. Az Oszmán Birodalomból a cincár, a görög, az örmény és a zsidó kereskedők is Bánátba települtek. Ausztria a magyarokkal szembeni bizalmatlansága ellenére mégis engedélyezte a magyarok betelepítését, a folyók és a belvizek szabályozásában való jártasságuk miatt, illetve gazdasági szempontok is döntőek voltak. Betelepítették a bolgárokat is, akik amellest, hogy szorgalmas földművesek voltak, kiváló harcosokként is ismertek voltak; a szlovákokat, akiket tiszteltek megbízható munkavégzésükért, az időben történő adófizetésükért és a vallási toleranciájukért; a cseheket, akik jártasak voltak a földművelésben és a kézművességben; az olaszokat, akik a selyemkészítésben és a rizstermesztésben voltak kiválóak; kisebb számban franciákat és spanyolokat is betelepítettek.

A Bánát területére történő német betelepítés bizonyítékai a Vajdasági Levéltárban találhatóak, Temes (F. 10) és Torontál vármegyék (F. 11) iratanyagában. E két levéltári fond iratanyagában fellelhető adatok vallanak a betelepítések módjáról és körülményeiről, a telepesek eredetéről, az új települések megalapításáról stb. A Bánátban letelepedett német lakosság a határvidék területére is terjeszkedett, ahol 1765. megalakult a Németbánsági Ezred, de a főúri birtokokra is telepedtek. Így például a Nákó család a saját birtokára, Nákófalvára, Nagytószegre és Kistószegre telepített németeket. 1800 körül Nagykikinda környékéről (Szentborbála, Szenthubert, Károlyliget) német telepesek költöztek Lukács Lázár martinci (Lukićevo – Zsigmondfalva) birtokára és az új Lázárföld (Lazarevo) településre. A badeni körzetből a németek 1802-ben költöztek ide, és a német hadügyminiszterről Karlsdorfnak (Banatski Karlovac – Nagykárolyfalva) nevezték el a településüket.

A szlovák lakosság a magyar főurak meghívására érkezett, leggyakrabban a hűbéri földbirtokokon munkaadóként, de benépesítették a kamarális birtokokot és a katonai határvidéket is. Nákó Kristóf birtokára 1782-ben érkezett szlovák lakosság Nógrád, Pest és Nyitra vármegyéből. Megalapították Tótkomlós települést, később letelepedtek gróf Butler Gábiel birtokára Párdányban, majd Kis Izsák birtokára Aradácon.

A magyarok a XVIII. század 70-es éveiben, még mielőtt a Bánát a Magyar Királyság fennhatósága alá került volna vissza, megérkeztek Újkanizsára, Magyarajdánra, Keresztúrra, Torontáloroszira, Tordára, Csókára és Magyarittabére is.

Bánátba telepítették a horvát kaj nyelvű beszélő nemeseket is. Az 1778-tól 1784-ig tartó időszakban Horvátországban elvették a Zágrábi főegyházmegyétől Pokupsko, Topusko és Hrastovica egyházmegyét, és a karlócai és a bánáti katonai határvidékhez csatolták. Ezekért az elkobzott területekért kárpótlásul a bécsi Udvari Haditanács kárpótlásként felajánlotta Nezsény, Bóka és Kanak kamarális helyeket Óléc és Újléc pusztaságokkal, Párdányt, Pitincét, Billédet, Kisjécsát, Gyertyámot, Klárit, Nagykőcsét, Perjámot, Pesakot Tamásfalva pusztával, Torontáludvart, Magyarszajánt, Torontálujfalut, Pakac egy részét Torontál vármegyében, Varjas egy részét Temes vármegyében. Mint már említésre került, az Udvari Haditanács akkor Bánátban ajánlott fel a Főegyházmegyének földeket, amit 1801-ben törvényesítettek is. Ezután megkezdődött a horvát kaj nyelvű beszélő nemesek betelepítése Bókára, Nezsényre, Árkodra, Botosra, Kismargitára, Klárra.

Mára már feledésbe merült, hogy a bevándorlók között voltak franciák, katalánok és olaszok is, akik idővel összeolvadtak a német, a magyar vagy a szerb lakossággal, és nyomot hagytak a betelepítés történetében, melyekről a vezetéknevek és a helységnevek tanúskodnak.

Amellett, hogy Bánátot benépesítették, a lakosság egy része el is hagyta e területet. Ezek az elvándorlások nem voltak tömegesek, semmiképpen sem olyan mértékűek, hogy az etnikai összetétel változását jelentősen befolyásolták volna. Leginkább az egyik vármegyéből a másikba telepedtek át, vagy a határvidékre költöztek, erre a terméketlen földterület, a magas adóterhek, a toborzás elkerülése vagy hasonló okok miatt került sor. Ilyen okokból költöztek a szerbek Oroszországba, Ukrajna területére, amiről szintén fellelhetőek adatok a két bánáti vármegyére, Temes és Torontál iratállományában.

Azt is meg kell említeni, hogy Bánát területén a lakosság körében másfajta vándorlások és mozgások is történtek, ezek néha csak átmeneti jellegűek voltak, anélkül, hogy az etnikai összetételt jelentős mértékben befolyásolták volna. Ilyen a lakosság egyik helyről a másikra történő vándorlása jobb minőségű termőföld kereséséért, kereskedelem, valamint háborús körülmények okozta vándorlások és hasonlóak.

A vármegyék fondjai

Bács-Bodrog vármegye (1699–1849) F. 2, Torontál vármegye (1779–1849) F. 11 és Temes vármegye (1779–1849) F. 10 iratállománya terjedelmével, tartalmával és jelentőségével kitűnik a számos iratállomány és gyűjtemény közül, melyeket Újvidéken, a Vajdasági Levéltárban őriznek, és a kivételes jelentőségű kulturális javak közé sorolnak. A vármegyék a Magyar Királyság mintegy ezer éve fennálló, területi beosztását és szervezeti rendjét tekintve sokszor és sokat változó, de mégiscsak folytonos közigazgatási és területi alap egység, a polgári közigazgatás részét képezték, mely átfedte a teljeskörű életet. A vármegyei közigazgatás munkája során keletkezett okmányok, melyek a vármegyei iratállományokban találhatóak, az élet különböző területeiről tanúskodnak. A vármegyei iratállományokban többek között fellelhetők: uralkodói és központi hatósági rendeletek; különböző állami hatóságok, vármegyék és katonai parancsnokságok átiratai; járási szolgabírák jelentései; a lakosság különféle kérvényei és panaszai; vásártartási kiváltságok; nemesi oklevelek; katonai, egyházi és oktatási kérdésekkel kapcsolatos iratok; különféle bírósági akták; pénzügyi dokumentáció stb. Az F. 2, F. 10 és F. 11 fondok iratai többnyire latin nyelvűek, később azonban magyarul és németül, kisebb mértékben más nyelveken (szerb, román stb.) is íródtak. Az 1848/49-es szabadságharc után egy ideig megszűnt a vármegyei közigazgatás. A Bach-korszak után, az 1861-es évtől a vármegyék megváltozott formában, új társadalmi-politikai körülmények között léteztek, egészen az első világháborút követő végleges megszüntetésükig.

Bács-Bodrog vármegye

A török hódoltság alóli felszabadulás után, I. Lipót császár 1699 decemberében kiadott oklevelével ismét visszaállította a középkori Bács és Bodrog vármegyéket. Bács vármegye északon, Bodrog pedig a földrajzi Bácska déli területén helyezkedett el. A Tisza menti határőrvidék felszámolása után 1751-ben, a rendezetlen határviszonyok miatt a kis területű Bodrog vármegye nem tudott önállóan fennmaradni, ezért egyesült Bács vármegyével, így hivatalosan is megalakult Bács-Bodrog vármegye. A XVIII. és a XIX. század első felében Bács-Bodrog vármegye szinte az egész földrajzi Bácska területét magába foglalta, kivéve az osztrák katonai fennhatóság alatt álló Sajkásvidéket. Közigazgatásilag járásokra volt felosztva, és három szabad királyi város volt a területén: Újvidék, Zombor (a vármegye székhelye) és Szabadka, valamint a kiváltságos Tisza menti királyi koronakerület.

Az 1699-es karlócai békeszerződés megkötése után a kis létszámú Bácska a Habsburg Birodalom fennhatósága alá került, a Rákóczi-szabadságharc (1703–1711) után pedig tovább csökkent a lakosság száma. Az osztrák kormány eltervezte, hogy a termékeny Bácskát gabonatermő vidékké alakítsa át, ezért megkezdték a szervezett és tervszerű betelepítését. A betelepítés célja az volt, hogy munkaképes lakosságot telepítsenek, növeljék a megművelhető föld területét, és a terméshozamot is.

Bánati vármegyék

A törökök kiűzése és az 1718-ban megkötött pozsareváci béke után Bánát teljes területe osztrák fennhatóság alá került. Az ún. Temesi Bánság területén katonai közigazgatási rendszer volt hatályos, amelyet 1751-ben polgári közigazgatás váltott fel. A bécsi udvar sokáig ellenezte a Bánát a Magyar Királysághoz való csatlakozását, annak ellenére, hogy a magyar nemesség ezt szorgalmazta, hanem saját katonai kamarai igazgatása alá helyezte. Ausztria nem akarta átengedni a határőrvidéket a magyaroknak, és ellenezte a feudális viszonyok bevezetését is, melyek a magyar nemesség javát szolgálták volna, az osztrák állami érdekekkel ellentétben. Az országgyűlés évekig igyekezett, hogy a Temesi Bánságot a Magyar Királyság fennhatósága alá csatolják vissza, de csak 1778-ban jártak sikerrel. Bánát területén három vármegye keletkezett: Torontál, Temes és Krassó vármegye, míg a déli részek a katonai határőrvidék fennhatósága alatt maradtak egészen annak 1872-es megszüntetéséig. A tíz települést magába foglaló Nagykikindai Kiváltságos Koronakerület 1774-ben alakult meg, mint kiváltságos jogi terület a Temesi Bánság területén.

Mária Terézia az 1779. április 23-án kelt oklevelével alapította meg Temes vármegyét. Bánát keleti részét foglalta magába, északon az Aradi vármegyével, keleten Krassó vármegyével, nyugaton Torontál vármegyével, délen pedig a határőrvidékkel volt határos. Székhelye Temesváron volt, és mai Bánát szerbiai részből egyedül Versecet és környékét foglalta magába.

Torontál vármegyét Mária Terézia 1779. július 13-án kiadott oklevelével alapította meg. Magába foglalta Bánát északnyugati részét, északon Csongrád és Csanád vármegyével, keleten Arad és Temes vármegyével, nyugatról a Tisza és a szomszédos Bács vármegye, délen pedig a határőrvidék határolta. Székhelye Nagybecskerek (Zrenjanin) volt.

A törökök kivonulása után Bánátot nagyrészt szerbek és románok lakták, de a század végére e terület nemzetiségi összetétele sokat változott, elsősorban a németek és magyarok tervszerű betelepítésével, de más népek jövetelével is. Az osztrák hatóságok arra törekedtek, hogy Bánát mocsaras talaját, tervszerű lecsapolással megfelelő lakhellyé alakítsák át. A több hullámban zajló betelepítését pedig egyértelmű katonai, politikai és gazdasági érdekek diktálták.

Betelepítés és népvándorlás Bácska területén

A bácskai síkság mindig is vonzó volt a lakosság számára termékeny földjei, legelői, gazdag folyói és vadászterületei miatt. Másrészt a mocsaras talaj, a belvizek, az egészségre káros növényzet, a por és a sár megnehezítette az életet, főleg a Ferenc csatorna kiépítéséig, a XVIII. század végéig. A hosszan tartó török hódoltság és a Szent Liga háborúja után Bácska területe szinte lakatlan volt, szörványos és elhagyott településekkel. E terület az 1699-es karlócai békeszerződés aláírása után a Habsburg Birodalom területi fennhatósága alá került, és kezdetben katonai és stratégiai, majd gazdasági okok miatt hamar felmerült betelepítésének igénye. A telepesek kiválasztásánál figyelembe vették a mezőgazdasági munkálatokban való jártasságukat, a mesterségbeli és egyéb ismereteiket, és hűségüket Ausztriához. Nem szabad szemelől téveszteni a hatóságok azon törekvését sem, hogy megváltoztassák az addig főként ortodox szerbek által lakott terület etnikai és felekezeti jellegét.

Bácskába a **németek** betelepítése közvetlenül a törökök kiűzése után kezdődött, és egészen a XIX. század első évtizedéig tartott, amikor elérte a tömeges migráció jellegét öltötte. A bécsi udvar nemcsak az újonnan meghódított területek védelméről és gazdasági fejlődéséről gondoskodott, hanem a munkavégzési szokások, valamint a földművelési és kézműves készségek terjesztésével is foglalkozott, és arról is, hogy németeket, különösen katolikusokat telepítsen be, akik a Habsburg Birodalom leghűségesebb alattvalói voltak, a lázadó magyarokkal és a „szakadár” szerbekkel ellentétben. A kamarai és a katonai fennhatóság alatt álló földterületek, a magyar nemesség hatáskörén kívül maradtak, annak ellenére, hogy névlegesen a Magyar Királysághoz tartoztak. Így a németek elsőbbséget élveztek a betelepítéskor, és számos kiváltságban részesültek. A háborúk és több kisebb próbálkozás után (Csátalja, Újfalú), 1749-ben érkeztek az első német betelepülők a Dunamenti Dunabökenybe és Apatinba, a telepések fogadására kialakított központokba. Az évek során a németek benépesítették Bácska kamarális helységeit: Hódságot, Gádort, Szépligetet, Palánkát, Bácsordast, Őrszállást stb. A XIX. század elején megkezdődött a belső kolonizáció is, illetve a helységből helységbe való áttelepedés, így sok helyen a németek tették ki a lakosság jelentős részét, és fontos szerepet játszottak az olyan városi területek fejlődésében, mint például Újvidék. A német lakosság ritkán vegyült más nemzetiségekkel, ezért a német települések leggyakrabban különállóak voltak, vagy a már meglévő régi, többnyire szerb település mellett új német település jött létre, mint különálló közösség. A különböző német államokból és régiókból származó, különböző nyelvjárású, szokású és vallású újonnan betelepült németek sokáig nem ismerték a közösség fogalmát. A környező népek nemzeti öntudatra ébredésének idején a német lakosság elkülönült a többi nemzetiségtől, kerültek a konfliktusok, így az 1848/49-es szabadságharc idején sem avatkoztak bele a szerbek és a magyarok közötti összefüggésekbe.

A török vész elől a **magyarok** a Magyar Királyság északi részeire vonultak vissza, majd Bácska 1699-es felszabadítása után fokozatosan újra visszatelepettek a területre. A magyarok tömeges betelepülése Bezdánba, Kúlára, Topolyára 1740-től kezdődött. A XVIII. század második felében Bajsát, Kishegyest és Temerint is benépesítették. Az évek során a határőrvidék megszüntetésével és a szerb határőrök kiváltságos helyzetének eltörlésével párhuzamosan, a magyarok nagy számban telepedtek le Bácska már meglévő településein, amit a bécsi udvar gyanakodva figyelt, kockázatosnak tartotta őket, tartottak a Habsburgok elleni lázadástól.

A **szlovákokat**, mint munkabíró, szorgalmas, kitartó és békés lakosságot a Magyar Királyság északi vármegyéiből a XVIII. század közepén telepítették be. A szlovákok egy része a túlnépesítés miatt Bánátba költözött, másik része pedig Bácska területének különböző helyein telepedett le. A szlovák bevándorlók gyakran elveszítették nemzeti öntudatukat, mert elvegyültek más népekkel, leginkább a magyarokkal.

Az első **ruszin (rutén)** telepések a Zombori Kamarai Közigazgatás hívására érkeztek Kárpátaljáról Bácskába, először Kúlára (1743–1751). Egy nagyobb csoport Keresztúrra költözött, ahol szerbek éltek, és ahová később átköltözött a kúlai ruszinok nagy része is. Egy nagyobb csoport Kucorán telepedett le. Idővel a ruszinok más helyeken is letelepedtek, Sajkásgyörgyén, Boldogasszonyfalván, Verbászon és Újvidéken. A ruszinok földet és bizonyos kiváltságokat kaptak, később kamarális alattvalókká váltak, szabad vándorlás jogával rendelkeztek. 1748 folyamán külső nyomás hatására a ruszinok egy része áttért az uniátus (görög katolikus) hitre.

A **zsidók** leginkább városi kereskedők voltak. Bácskában nem volt nagyobb zsidó település vagy közösség, inkább jellemzően a zsidó családok különállóan, különböző településeken éltek. Csak 1748-ban hagyták jóvá az első zsidó közösség munkáját Újvidéken, mely közigazgatási, oktatási és vallási kérdésekkel foglalkozott a zsidó közösségekben. Az idő folyamán különféle tilalmaknak voltak kitéve, korlátozták őket és különféle előírásoknak kellett eleget tenniük, mint például a német vezeték- és utónevek kötelező használata, a türelmi adó fizetése.

Az ortodox és katolikus vallású **örmények** kereskedők és fogadósok voltak. Újvidéken telepedtek le, ahol a központjuk is volt. Idővel összeolvadtak a szerbekkel és a magyarokkal.

A **cincárok** is Újvidéken teremtettek otthon. Kereskedelemmel foglalkoztak és kőműves munkát végeztek. Gyakran görögöknek is nevezték őket, ortodox vallásuk, a görög kultúra befolyása és a görög nyelv használata miatt. Idővel beleolvadtak a szerb környezetbe.

A **bunjevácok és a sokácok** katolikus vallású szlávok, akiket katolikus szerbeknek (rácok), illíreknek és dalmátoknak is neveztek. A XVII. század végén telepedtek át Hercegovinából, Boszniából, Dalmáciából és Likából Bácska északi részeibe. A befolyásos bunjevác családok nagy része nemesi címet szerzett, és jelentős szerepet játszott Bács-Bodrog vármegye közéletében.

Карта Баната и Влашке, XVIII век, оригинал из Мађарског националног архива (S 74 - U - 45/14.)

A map of Banat and Wallachia from the 18th century, original from the Hungarian National Archives (S 74 - U - 45/14.)

MIGRATIONEN AUF DEM GEBIET DER BATSCHKA UND DES BANATS IM 18. UND 19. JAHRHUNDERT – ANHAND AUSGEWÄHLTER DOKUMENTE DER KOMITATE BÁCS-BODROG, TEMES UND TORONTÁL

"Wenn Erdbeben in der Welt passieren, wird viel darüber geredet und erzählt. Solange sie andauern, wird jede Kleinigkeit aufgezeichnet. Auch menschliche Opfer und Namen von Opfern werden aufgezeichnet. Und es ist auch bekannt, wie viele Häuser dabei zerstört wurden. Nach ein paar Jahren wird die Zahl der Menschenopfer jedoch vergessen, wird dann erhöht und erfunden und man erinnert sich nur noch an Orte, wo es das Erdbeben gab.

Dies ist auch so bei Vulkanen und Überschwemmungen.

Während Vulkane ausbrechen, gibt es unzählige Nachrichten und Angaben über sie.

Liegen diese Vulkane wieder still, spricht niemand mehr über sie.

So ist es auch mit Papieren aus vergangenen Zeiten, die von Bränden, Seuchen, Kriegen und auch Wanderungen berichten."

" Das zweite Buch der Wanderungen" (Друга књига Сеоба), Miloš Crnjanski

Das Gebiet der Batschka und des Banats ist seit der Antike ein Gebiet großer Migrationen. Jede einzelne Migrationswelle im Laufe der Geschichte, die sich in alle Richtungen bewegte, von Ost nach West, von West nach Ost, von Nord nach Süd und von Süd nach Nord, veränderte das Antlitz dieser Gegend. So siedelten sich im Laufe des 18. Jahrhunderts, und auch später, auf dem Gebiet der Batschka, der Komitate Temes und Torontáls, in mehreren Wellen der geplanten Kolonisation, in einer größeren Anzahl, neben Deutschen auch Ungarn, Slowaken, Kroaten, Rumänen, Ruthenen, Juden, Aromunen, Roma und andere Völker an. Dies macht dieses Gebiet zu einem der ethnisch gemischtesten in Europa.

Archivfond

Die Archivfonds der Komitate Bács-Bodrog (1699–1849; F.2), Torontál (1779–1849; F.11) und Temes (1779–1849; F.10) heben sich mit ihrem Umfang, Inhalt und Bedeutung von zahlreichen Fonds und Sammlungen ab, die im Archiv der Vojvodina in Novi Sad aufbewahrt werden und als Kulturgut von außergewöhnlicher Bedeutung eingestuft werden. Die Komitate waren Teil der Zivilregierung, einer Form der regionalen Selbstverwaltung und der grundlegenden administrativ-territorialen Einheit Ungarns, in deren Rahmen sich das gesamte Leben der damaligen Zeit abspielte. Dokumente, die durch die Arbeit der Komitatsverwaltung erstellt wurden und sich in den Komitatsfonds befinden, sind Zeugnisse aus verschiedenen Lebensbereichen. In den Komitatsfonds finden wir unter anderem: Anordnungen von Herrschern und Zentralbehörden; Briefe von verschiedenen staatlichen Behörden, Komitaten und Militärkommandos; Berichte von Bezirksvorstehern; diverse Petitionen und Beschwerden der Bevölkerung; Jahrmaktpri- vilegien; Adelsdiploma; Schriften in Bezug auf Militär-, Kirchen-, und Bildungsangelegenheiten; diverse Gerichtsakten; Finanzunterlagen usw. Die Sprache, in der das Archivmaterial F.2, F.10 und F.11 verfasst wurden, ist überwiegend Latein. Neben Latein, wurde das Material auch im Ungarischen und Deutschen, in geringerem Maße auch in anderen Sprachen (Serbisch, Rumänisch usw.) verfasst. Die Tätigkeit der Komitatsverwaltung wurde nach der Revolution von 1848/49 unterbrochen. Nach der Zeit des Bachschen Absolutismus im Jahr 1861, setzten die Komitate ihre Existenz in veränderter Form und mit neuen gesellschaftspolitischen Rahmenbedingungen, bis zu ihrer endgültigen Aufhebung nach dem Ersten Weltkrieg, fort.

Komitat Bács-Bodrog

Nach der Befreiung von den Osmanen, mit den Diplomen Kaiser Leopolds I. vom Dezember 1699, wurden die mittelalterlichen Komitate Batschka und Bodrog wiedergegründet. Batschka umfasste die nördliche und Bodrog die südliche Hälfte des Batschka-Gebiets. Aufgrund des umstrittenen gemeinsamen Territoriums und der Abgrenzung mit der Theiß-Maroscher Militärgrenze (die 1751 entmilitarisiert wurde), konnte das kleine Komitat Bodrog nicht entstehen, sondern wurde dem Komitat Batschka einverleibt und auf diese Weise wurde ein Batschka-Bodrog Komitat ausgerufen. Während des 18. und der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts umfasste das Komitat Batschka-Bodrog das gesamte geografische Gebiet der Batschka, mit Ausnahme von Schajkasch-Sentiwan, das unter Militärgerichtsbarkeit stand. Es war administrativ in Distrikte unterteilt und hatte auf seinem Territorium sogar drei freie Königsstädte, Novi Sad, Sombor (Komitats-sitz) und Subotica, sowie den Privilegierten Kron-distrikt Potis.

Nach der Rückgabe der Batschka an das österreichische Kaiserreich durch den Frieden von Karlowitz im Jahr 1699 war die Besiedlung sehr spärlich, und wurde nach dem Aufstand von Franz II. Rákóczi (1703–1711), noch spärlicher. Mit der Ankunft in diese Gebiete, versuchte die österreichische Regierung, Batschka in eine Kornkammer zu verwandeln und begann ihre organisierte und geplante Besiedlung. Die Besiedlung erfolgte mit dem Ziel, Arbeitskräfte zu erlangen, die Landnutzung zu erhöhen und die Erträge im Allgemeinen zu steigern.

Die Komitate des Banats

Nach der Vertreibung der Türken und dem Frieden von Passarowitz im Jahr 1718, gehörte das gesamte Banater Gebiet zu Österreich. Auf dem Territorium des sogenannten Temescher Banats wurde eine Militärverwaltung eingerichtet, die 1751 durch eine zivile ersetzt wurde. Der Wiener Hof ließ eine lange Zeit nicht zu, dass das Banat an Ungarn angeschlossen wird, wie der ungarische Adel dies forderte, sondern unterstellte ihn seiner militärischen Kammerverwaltung. Österreich wollte weder das Grenzgebiet an die Ungarn abtreten noch die Einführung feudaler Verhältnisse zugunsten des Adels und nicht des Staates zulassen. Eine lange Zeit hindurch versuchte das Parlament, das Temescher Banat an Ungarn anzugliedern, was aber erst 1778 gelang. Im größten Teil des Banats entstanden drei Komitate: Torontál, Temes und Karasch, während die südlichen Teile bis zu ihrer Aufhebung im Jahr 1872 unter der Militärgrenze blieben. Der Privilegierte Bezirk Großkikinda mit 10 Siedlungen wurde 1774 als besonderes Rechtsgebiet auf dem Gebiet des Banats gegründet.

Mit dem Diplom der Kaiserin Maria Theresia vom 23. April 1779 wurde das Komitat Temes gebildet. Es umfasste die östlichen Teile des Banats, die im Norden an das Komitat Arad, im Osten an das Komitat Karasch, im Westen an das Komitat Torontál und im Süden an die Militärgrenze grenzten. Sein Hauptsitz war in Timișoara, und vom heutigen serbischen Teil des Banats umfasste es nur Vršač und seine Umgebung.

Mit dem Diplom der Kaiserin vom 13. Juli 1779 wurde das Komitat Torontál gebildet. Es umfasste den nordwestlichen Teil des Banats, grenzte im Norden an die Komitate Csongrád und Tschanad, im Osten an die Komitate Arad und Tamis, im Westen an die Theiss und an das Komitat Batschka und mit der Militärgrenze im Süden. Der Hauptsitz befand sich in Großbetschkerek (Zrenjanin).

Nach dem osmanischen Abzug wurde das Gebiet des Banats hauptsächlich von Serben und Rumänen bewohnt, doch bis zum Ende des Jahrhunderts änderte sich die ethnische Struktur mit der geplanten Ansiedlung vor allem von Deutschen, aber auch Ungarn und anderen Ethnien erheblich. Die österreichischen Behörden versuchten, das Banat von einem Sumpfgebiet, wie es zum Zeitpunkt ihrer Ankunft war, in einen geeigneten Ort zum Leben zu verwandeln, und seine Ansiedlung, die in mehreren Wellen erfolgte, wurde von klaren militärischen, politischen und wirtschaftlichen Interessen diktiert.

Ansiedlung und Migration der Bevölkerung auf dem Territorium der Batschka

Die Ebene der Batschka war schon immer wegen ihres fruchtbaren Landes, der Weiden, der reichen Flüsse und der Jagdreviere für die Bevölkerung attraktiv. Andererseits war es vor allem vor dem Bau des Großen Batschka-Kanals Ende des 18. Jahrhunderts aufgrund von Sumpfgebieten, Wasserläufen, schädlicher Vegetation, Staub und Schlamm schwierig, dort zu leben. Nach der langjährigen Osmanenherrschaft und dem Großen Wiener Krieg war die Batschka ein fast unbewohntes Gebiet mit seltenen und verlassenem Siedlungen. Mit dem Frieden von Karlowitz im Jahr 1699 fiel dieses Gebiet unter das Habsburgerreich, die Notwendigkeit seiner Besiedlung zeigte sich sehr schnell, zunächst aus militärischen und strategischen, dann auch aus wirtschaftlichen Gründen. Bei der Auswahl der Kolonisten wurden ihre landwirtschaftlichen Fähigkeiten, handwerklichen Kenntnisse und andere Fähigkeiten sowie ihre Loyalität berücksichtigt, wobei auch der Wunsch der Behörden, den ethnischen und religiösen Charakter dieses Gebiets zu ändern, das bis dahin hauptsächlich von orthodoxen Serben bewohnt war, nicht unbedeutend gewesen ist.

Die Ansiedlung der **Deutschen** in der Batschka begann unmittelbar nach der Vertreibung der Osmanen und dauerte bis in die ersten Jahrzehnte des 19. Jahrhunderts, als sie das Ausmaß einer Massenkolonisation annahm. Der Wiener Hof kümmerte sich nicht nur um den wirtschaftlichen Fortschritt und die Verteidigung der neu eroberten Gebiete, um Arbeitsgewohnheiten und Fertigkeiten in Landwirtschaft und Handwerk, sondern auch darum, dass Deutsche, insbesondere Katholiken, die loyalste Bevölkerungsgruppe gegenüber den Habsburgern darstellen, im Gegensatz zu aufständischen Ungarn und "schismatischen" Serben. Kammer- und Militärland blieben außerhalb Reichweite des ungarischen Adels, obwohl es formal zu Ungarn gehörte, so dass die Deutschen begünstigt werden konnten, denen zahlreiche Vorteile zuteil wurden. Nach den Kriegen und mehreren kleineren Anläufen (Čatalja, Novo Selo) ließen sich 1749 die ersten Deutschen in Bukin und Apatin im Donauraum nieder, das als Empfangszentrum der Kolonisten dienen sollte. Im Laufe der Jahre wurden die Kammerplätze der Batschka fundamental mit Deutschen besetzt: Odžaci, Gakovo, Gajdobra, Palanka, Karavukovo, Stanišić usw. Zu Beginn des 19. Jahrhunderts kam es zur inneren Kolonisierung, also Verlagerung von Ort zu Ort, so dass die Deutschen vielerorts einen bedeutenden Teil der Bevölkerung ausmachten und maßgeblich an der Entwicklung städtischer Gebiete wie Novi Sad beteiligt waren. Deutsche lebten selten mit anderen Völkern vermischt, deutsche Orte waren getrennt oder ein neuer deutscher entstand neben dem bestehenden alten, meist serbischen Ort, als eigene Gemeinschaft. Aus verschiedenen deutschen Staaten und Regionen, unterschiedlichen Dialekten, Sitten und Religionen stammend, hatten die neuseßhaften Deutschen lange Zeit kein Gemeinschaftsgefühl. Zur Zeit des nationalen Erwachens der umliegenden Völker hielten sie sich konfliktfrei raus, wie während der Auseinandersetzung zwischen Ungarn und Serben während der Revolution von 1848/49.

Vor dem osmanischen Einmarsch zogen sich die **Ungarn** in die nördlichen Teile Ungarns zurück, und nach der Befreiung der Bačka von den Türken im Jahr 1699 siedelten sie sich nach und nach wieder in diesem Gebiet an. Ab 1740 begann eine Massenansiedlung von Ungarn in Bezdán, Kula, Topola. In der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts ließen sie sich in Bajša, Mali Idoš und in Temerin nieder. Im Laufe der Jahre, parallel zur Aufhebung der Theiß-Maroscher-Militärgrenze, der Aufhebung des Privilegierten Kronbezirks Potis, ließen sich die Ungarn in immer mehr Orten der Batschka nieder, trotz des Verdachts des Wiener Gerichts, der sie im Hinblick auf mögliche Aufstände gegen die Habsburger riskant hielt.

Slowaken wanderten als arbeitswillige, fleißige, ausdauernde und friedliche Bevölkerung Mitte des 18. Jahrhunderts in großer Zahl aus den nordungarischen Komitaten ein. Ein Teil der Slowaken zog von den Orten, in die sie gekommen sind, wegen Überfüllung ins Banat, während ein Teil in andere Orte auf dem Gebiet der Batschka zog. Slowakische Einwanderer verloren oft ihre nationale Identität, weil sie in Orten lebten, die mit anderen Völkern, meist Ungarn, vermischt waren.

Die ersten **Ruthenen** aus dem Baltikum und der Karpatenukraine, wurden von der Kammerverwaltung aus Sombor in die Batschka gebracht, und zwar zuerst nach Kula (zwischen 1743–1751). Eine größere Gruppe ließ sich in Krstur nieder, wo Serben lebten und wohin später die Ruthenen aus Kula größtenteils zogen. Die zweite Gruppe wurde in Kutzura angesiedelt. Im Laufe der Zeit ließen sich die Ruthenen an anderen Orten nieder (Đurđevo, Gospođinci, Vrbas, Novi Sad). Die Ruthenen erhielten Land und gewisse Privilegien und wurden später Untertanen der Kammer, mit dem Recht auf freie Wanderung. Im Laufe des Jahres 1748 konvertierte ein Teil der Ruthenen unter Druck zum unierten Glauben (griechische Katholiken).

Die **Juden** waren meist eine städtische Bevölkerung, die hauptsächlich im Handel tätig war. In der Batschka gab es keine größere jüdische Siedlung oder Gemeinde, aber sie lebten meist einzeln an verschiedenen Orten. Erst 1748 wurde die Arbeit der ersten jüdischen Gemeinde in Novi Sad genehmigt, die die administrativen, schulischen und religiösen Angelegenheiten der Juden in den Gemeinden löste. Im Laufe der Zeit waren sie verschiedenen Verboten, Beschränkungen, Auflagen wie der obligatorischen Verwendung deutscher Vor- und Nachnamen und Zahlungen wie der Toleranzsteuer ausgesetzt.

Armenier orthodoxen und katholischen Glaubens waren Kaufleute und Gastwirte. Sie ließen sich in Novi Sad nieder, wo ihr Zentrum war. Mit der Zeit fusionierten sie mit Serben und Ungarn. Auch **Aromunen** ließen sich in Novi Sad nieder. Sie waren im Handel und im Maurerhandwerk tätig. Sie gehörten zum orthodoxen Glauben, griechischem sprachlichen und kulturellen Einfluss, weshalb sie oft Griechen genannt wurden. Mit der Zeit verschmolzen sie mit der serbischen Umgebung.

Bunjewatzen und **Schoktzen**, Slawen katholischen Glaubens, auch katholische Serben (Ratzen), Illyrer und Dalmatiner genannt, siedelten sich schon Ende des 17. Jahrhunderts, aus der Herzegowina, aus Bosnien, Dalmatien und der Lika in nördliche Teile der Batschka an. Eine größere Anzahl von prominenten Bunjewatz-Familien wurden zum Adel und spielten eine bedeutende Rolle im öffentlichen Leben des Komitats Bács-Bodrog.

Ansiedlung und Migration der Bevölkerung auf dem Gebiet des Banats

Zu Beginn des 18. Jahrhunderts war das Gebiet des Banats größtenteils ein sumpfiges und spärlich besiedeltes Gebiet. Nach der Vertreibung der Türken und der Übergabe an Österreich wurde dieses Gebiet systematisch besiedelt und neu geordnet und aus einem sumpfigen Gebiet zu einem lebenswerten Ort gemacht. Da das Banat als Grenzgebiet zur Türkei eine besondere Stellung einnahm, wurde seine Besiedlung von klaren militärischen, politischen und wirtschaftlichen Interessen diktiert. Die geplante Besiedlung wurde in mehreren Phasen durchgeführt, und während des 18. bis zur zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts (vom Frieden von Passarowitz 1718 bis zum Österreichisch-Ungarischen-Ausgleich 1867) herrschte die österreichische Kolonisierungspolitik vor.

Mit der Ankunft im Banat, setzte sich die Hauptaufgabe der österreichischen Regierung in der Besiedlung und landwirtschaftlichen Entwicklung dieses Gebietes zusammen. Von 1820 bis hin zu 1890 wurde eine Massenkolonisierung des Banats durch die katholische Bevölkerung, vor allem durch Deutsche, organisiert. Die in dieser Zeit durchgeführten Kolonisationen der Bevölkerung sind auch durch die Namen bekannt, die sie nach den damaligen Herrschern erhielten: Karolingische, Theresianische und Josephinisch-Leopoldinische Kolonisation. Gleichzeitig mit der Ansiedlung der Bevölkerung wurde der Bau des Kanalnetzes, der Straßen und Brücken durchgeführt und das Banat wurde nach und nach von einem Sumpf in ein attraktives Wohngebiet umgewandelt. Neben der Besiedlung bestehender, entvölkerter Orte wurden auch neue Siedlungen gegründet.

Obwohl die Besiedlung des Banats in dieser Zeit einen überwiegend deutschen Charakter bewahrte, siedelten sich auch andere Völker auf seinem Territorium an. Auch die Ansiedlung anderer Völker neben den Deutschen erfolgte unter Achtung der militärischen, politischen und wirtschaftlichen Interessen des Wiener Hofes. So standen die Grenzen der Monarchie für Serben aus dem Osmanischen Reich offen, die aufgrund von Kriegen, unfruchtbaren Jahren oder der Suche nach einem besseren Leben einzeln, in Gruppen oder in Massenwanderungen kamen. Aus dem Osmanischen Reich ins Banat kam die Handelsbevölkerung bestehend aus Aromunen, Griechen, Armeniern und Juden. Trotz des Verdachts, den der österreichische Hof den Ungarn wegen ihrer Ansiedlung entgegenbrachte, spielte deren Erfahrung in der Regulierung von Flussläufen und Entwässerung, also wirtschaftliche Gründe, eine wichtige Rolle. Angesiedelt wurden außerdem auch: Bulgaren, die als fleißige Landwirte und gute Kämpfer galten; Slowaken, die für ihre zuverlässige Arbeit, ihre Ordnungsmäßigkeit bei der Zahlung von Steuern und religiöse Toleranz geschätzt wurden; Tschechen, ausgebildet in Landwirtschaft und Handwerk; Italiener, erfahren in der Seiden- und Reisproduktion und auch Franzosen und Spanier in geringerer Zahl.

Beweise für das Ansiedeln von Deutschen auf dem Gebiet des Banats finden sich in den Archivfonds Tamiš (F.10) und Torontál (F.11) des Archivs der Vojvodina. Von diesen beiden Archivbeständen sind Daten über Art und Bedingungen der Kolonisation, Ansiedlungsorte der Kolonisten, Neuansiedlungen für Kolonisten etc. erhalten. Die deutsche Bevölkerung, die sich im Banat ansiedelte, kam in das Gebiet der Militärgrenze, wo ab 1765 das Deutsch-Banatische Regiment bestand, aber auch in die Adelsstände. So siedelte z.B. die Familie Nako auf ihrem Gut Deutsche in Nakovo, Heifeld und Mastort an. Um 1800 kamen Deutsche aus der Umgebung von Großkikinda (Seultour, Sankt Hubert, Charleville) auf das Gut von Lazar Lukač, in Martinica (Lukićevo) und in die neue Siedlung Lazarfeld (Lazarevo). Die badischen Deutschen ließen sich 1802 nieder und benannten ihre neue Siedlung nach dem Kriegsminister Karl, Karlsdorf (Banatski Karlovac).

Die slowakische Bevölkerung kam auf Einladung der ungarischen Feudalherren hauptsächlich als Arbeitskraft auf die Großgrundbesitze, bewohnte aber auch Kammergüter und die Militärgrenze. 1782 kam die slowakische Bevölkerung aus Nogradaska, Peštanska, Nitranska und anderen Komitaten auf den Besitz von Kristifor Nako. Sie gründeten die Siedlung Totkomloš und ließen sich später auf dem Gut Pardanj, dem Besitz des Grafen Gabriel Butler, und dann in Ardac, dem Besitz des Feudalherrn Isak Kiš, nieder.

Noch vor der Einverleibung des Banats in Ungarn kamen kleinere Gruppen der ungarischen Bevölkerung ins Banat. In den siebziger Jahren des 18. Jahrhunderts kamen sie in Nova Kanjiža, Majdan, Krstur, Orosin (Rusko Selo), Torda, Čoka und dem ungarischen Itebej an.

Auch kajkavianische Adlige ließen sich im Banat nieder. In den Jahren 1778 bis 1784 wurden die Güter Pokupsko, Topusko und Hrastovica der Diözese Zagreb in Kroatien abgenommen und an die Militärgrenzen von Karlovac und Banska angeschlossen. Als Entschädigung für diese enteigneten Güter bot der Hofkriegsrat die Kammerplätze Neuzina, Boka und Konak mit den Ödlanden Stari und Novi Lec, Mala Među, Pitince, dann Bilet, Kišječa, Đerčamoš, Klarija, Keča, Perjamoš und Pesak mit dem Ödlande Hetin, Idvornok, Sajan, Kriva Baru, einen Teil von Pakac im Komitat Torontál und Varjaš im Kreis Tamiš an. Wie angeführt ist, bot der Hofkriegsrat dann das Land der Erzdiözese im Banat an, das 1801 legalisiert wurde, als sich der kajkavische Adel in Boka, Neuzin, Jarkovac, Botos, Margitica, Klarija niederließ.

Heute ist vergessen, dass sich unter den Einwanderern Franzosen, Katalanen und Italiener befanden, die sich im Laufe der Zeit mit den Deutschen, Ungarn oder Serben assimilierten und in Nachnamen und Ortsnamen Spuren der Kolonisation hinterließen.

Neben der Tatsache, dass sich im Banat Völker ansiedelten, wurde auch eine Entvölkerung betrieben. Diese Auswanderungen waren nicht massiv, schon gar nicht in einem Ausmaß, das den Wandel der ethnischen Struktur wesentlich beeinflusst hätte. Dies sind hauptsächlich die Abwanderung der Bevölkerung vom Territorium eines Komitats in das Territorium eines anderen oder die Abwanderung in das Territorium der Militärgrenze, verursacht durch unfruchtbares Land, übermäßige Steuerbelastung, Umgehung der Rekrutierung usw. Zudem fanden solche Wanderungen auch von Serben nach Russland, auf das Territorium der Ukraine statt, die auch im Archivmaterial zweier Banater Komitate, Temesch und Torontál, zu finden sind.

Erwähnenswert ist auch, dass im Gebiet des Banats weitere Wanderungen und Bewegungen der Bevölkerung stattfanden, teilweise nur von vorübergehendem Charakter, aber sicherlich ohne nennenswerte Auswirkungen auf die ethnische Struktur. Dies sind die Wanderungen der Bevölkerung von einem Ort zum anderen, auf ihrer Suche nach fruchtbarerem Land, Wanderungen aufgrund von Handel, Kriegsumständen etc.

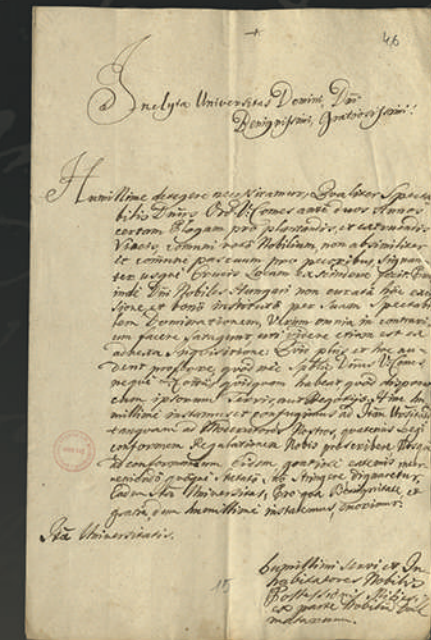
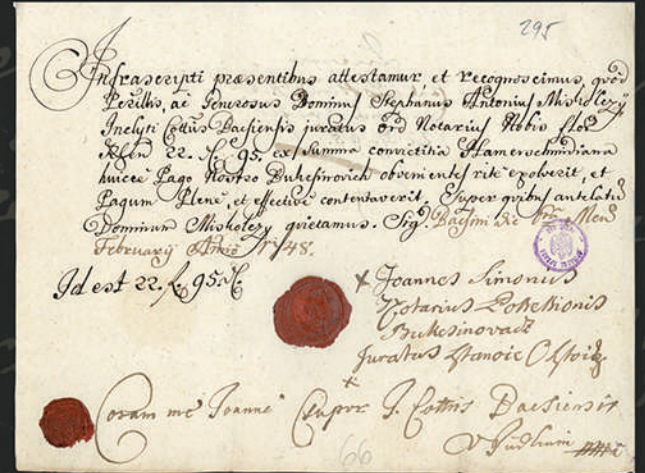

Карта дела Мађарске краљевине, Галиције, Србије, Трансилваније и Подунавских области, 1850. година, оригинал Мађарски национални архив (S 12-Div.XII. No. 8)

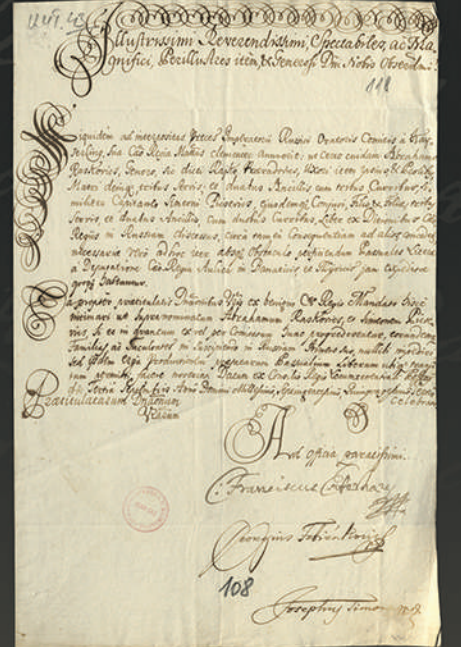
A map of a part of the Kingdom of Hungary, Galicia, Serbia, Transylvania and the areas bordered by the Danube, 1850, original from the Hungarian National Archives (S 12-Div.XII. No. 8)

Печат села Букчиновац са пољопривредним орнаментима и ћириличним словима "С. Б" (Село Букчиновац). (AV, Ф. 2, БЖ, 1748/66)
Seal of the village Bukčinovac with agricultural decorations and Cyrillic letters "С. Б". (Село Букчиновац / Bukčinovac Village). (AV, F. 2, BBŽ, 1748/66)

Жалба племића „Далмата“ из Немеш Милетића на мађарске племиће због одузимања земљишта који њима припада. (AV, Ф. 2, БЖ, 1757/15)
A complaint by "Dalmat" noblemen, from Nemeš Miletić, against Hungarian noblemen who took their land. (AV, F. 2, BBŽ, 1757/15)

Одобрење за слободан прелазак у Русију Авраму Рашковићу и Симеону Пишчевићу. (AV, Ф. 2, БЖ, 1753/108)
An approval for free passage into Russia for Avram Rašković and Simeon Piščević. (AV, F. 2, BBŽ, 1753/108)

Imperial Declaration of Empress Maria Theresa for the recruitment of colonists to Bačka, 1760/247. The document is written in German and is a historical decree regarding the settlement of the region. It includes a red wax seal at the bottom left and several official signatures and stamps at the bottom.

Проглас царице Марије Терезије за врбовање колониста за Бачку. (АВ, Ф. 2, ББЖ, 1760/247)
A declaration by Empress Maria Theresa concerning the recruitment of colonists for Bačka. (AV, F. 2, BBZ, 1760/247)

Pravennium exhibitioni D. medici Chirurghi, Nicolus et Josephus Rebrice, etc. in regione Cholerae ad Munitiam... A historical document in Latin, likely a medical or administrative report. It features a prominent red wax seal on the left side and a handwritten signature on the right.

Избушен, прскан и димом кађен документ који је дошао из колером захваћених крајева (1831). (АВ, Ф. 2, ББЖ, кут. 787)
A punctured, sprayed and fumed document that arrived from cholera-stricken areas (1831). (AV, F. 2, BBZ, Box 787)

Путне исправе издате за више особа из места Белинц са трајањем од три месеца, за путовања у места Тамишке, Торонталске и Крашовске жупаније ради трговања. (1805) (АВ, Ф. 10, 260/3а)
 Travel permits issued for several individuals from Belinc that last for three months, for travels to places in Tamiš, Torontál and Krašov counties in order to trade. (1805) (AV, F. 10, 260/3a)

ad collendum periculum invidiam removeri permittam.
 10° Si colligat, Rariorum sine hereditate, Rarij que alio
 11° Si colligat, Rariorum sine hereditate, Rarij que alio
 12° Si colligat, Rariorum sine hereditate, Rarij que alio
 13° Si colligat, Rariorum sine hereditate, Rarij que alio
 14° Si colligat, Rariorum sine hereditate, Rarij que alio

XVII - 11 (1)
 1° Negotium Religionis quoniam hoc iure impeditur
 2° Negotium Religionis quoniam hoc iure impeditur
 3° Negotium Religionis quoniam hoc iure impeditur
 4° Negotium Religionis quoniam hoc iure impeditur
 5° Negotium Religionis quoniam hoc iure impeditur
 6° Negotium Religionis quoniam hoc iure impeditur
 7° Negotium Religionis quoniam hoc iure impeditur
 8° Negotium Religionis quoniam hoc iure impeditur
 9° Negotium Religionis quoniam hoc iure impeditur
 10° Negotium Religionis quoniam hoc iure impeditur

Unus Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 1° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 2° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 3° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 4° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 5° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 6° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 7° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 8° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 9° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 10° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu

Unus Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 1° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 2° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 3° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 4° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 5° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 6° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 7° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 8° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 9° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 10° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu

XVII - 108 (1)
 Unus Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 1° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 2° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 3° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 4° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 5° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 6° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 7° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 8° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 9° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu
 10° Duxerit Suis in Comitatu Duxerit Suis in Comitatu

Нацрт урбарилног уговора између властелина Кристифора Накоа и нових колониста на пустари Селеуш. (АВ, Ф. 11, 1784/1416)
 Draft of a urbarial contract between the landlord Kristifor Nako and the new colonists on the Sелеуш wasteland. (AV, F. 11, 1784/1416)

Повластице које властелин Габријел Бутлер нуди протестантским Словацима из северних жупанија да се населе у Пардању. (АВ, Ф. 11, 1784/1413)
 Benefits offered by the landlord Gabriel Butler to Protestant Slovaks from northern counties in order to settle in Pardanj. (AV, F. 11, 1784/1413)

A MAGYAR FÖLD NÉPE

MÉRTÉK 1:700.000

Szerkesztették:
ALBRECHT ISTVÁN, Dr. ERŐDI KÁLMÁN,
JOVICZA I. SÁNDOR, Dr. KARL JÁNOS, MÁTÉ JÁNOS,
Dr. PÉCSI ALBERT

A térképet rajzolta SCHARF NÁNDOR
A Václav a Szlovákországi Művelődési és Nevelési tanács 27.237.1928.

Kiadja
KÓKAI LAJOS
BUDAPEST
1931.

JELMAGYARÁZAT

Állatok	16. Székely asszony	36. Szász asszony
1. Székely asszony	17. Székely férfi asszony	37. Szász férfi asszony
2. Szász férfi asszony	18. Csallóki nő	38. Magyar asszony
3. Magyar asszony	19. Magyar asszony	39. Magyar asszony
4. Magyar asszony	20. Magyar asszony	40. Magyar asszony
5. Magyar asszony	21. Magyar asszony	41. Magyar asszony
6. Magyar asszony	22. Magyar asszony	42. Magyar asszony
7. Magyar asszony	23. Magyar asszony	
8. Magyar asszony	24. Magyar asszony	
9. Magyar asszony	25. Magyar asszony	
10. Magyar asszony	26. Magyar asszony	
11. Magyar asszony	27. Magyar asszony	
12. Magyar asszony	28. Magyar asszony	
13. Magyar asszony	29. Magyar asszony	
14. Magyar asszony	30. Magyar asszony	
15. Magyar asszony	31. Magyar asszony	
	32. Magyar asszony	
	33. Magyar asszony	
	34. Magyar asszony	
	35. Magyar asszony	
	36. Magyar asszony	
	37. Magyar asszony	
	38. Magyar asszony	
	39. Magyar asszony	
	40. Magyar asszony	
	41. Magyar asszony	
	42. Magyar asszony	

Народности Краљевине Мађарске
Карта настала 1928–1931. године,
приказ из ранијег периода XVII–XIX век

- Народности:
- 9. – Словачки пар
  - 10. – Шокац из Бачке
  - 12. – Србин из Торонталске жупаније
  - 16. – Швабица
  - 19. – Млада Хрватица
  - 20. – Мађарица из Барање
  - 25. – Немачки пар
  - 26. – Словачки пастир
  - 27. – Словак жичар
  - 29. – Русински мушкарац
  - 32. – Јеврејин
  - 42. – Италијански пар

- Грађевине:
- I – Покретно скровиште за пастире са Алфелда
  - II – Млин из Бачке
  - III – Салаш
  - IX – Млин из Крашовске жупаније

National minorities in the Kingdom of Hungary
The map was printed in 1928-1931, but depicts an earlier period from the XVII- XIX century

- National minorities:
- 9. – A Slovakian couple
  - 10. – A Šokac man from Bačka county
  - 12. – A Serbian man from Torontal county
  - 16. – A Swabian woman
  - 19. – A young Croatian woman
  - 20. – A Hungarian woman from Baranja
  - 25. – A German couple
  - 26. – A Slovakian shepherd
  - 27. – A Slovakian wire mender
  - 29. – A Ruthenian man
  - 32. – A Jewish man
  - 42. – An Italian couple

- Buildings:
- I - A mobile shelter for shepherds on the Great Hungarian Plain
  - II - A mill from Bač county
  - III - A Salaš
  - IX - A mill from Krašo county

За издавача
Др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине

Лектор
Ивана Гојковић

Превод на енглески језик
Александар Димитријевић
Превод на немачки језик
Љиљана Бубњевић
Превод на мађарски језик
Шаролта Картаг Миладинов

Дизајнер изложбе и каталога
Мр Дарко Вуковић

Скенирање и обрада докумената
Александар Павловић

Штампа
Атом д. о. о.
Тираж
500

On Behalf of the Publisher
Nebojša Kuzmanović PhD, Director of the Archives of Vojvodina

Proofreading
Ивана Гојковић

Translated into English by
Александар Димитријевић
Translated into German by
Љиљана Бубњевић
Translated into Hungarian by
Šarolta Kartag Miladinov

Exhibition and Catalog Designer
Darko Vuković MA

Scanning and Processing of Documents by
Александар Павловић

Print
Атом

Felelős vezető
Dr. Kuzmanovity Nebojsa, a Vajdasági Levéltár igazgatója

Lektor
MSc. Gojkovity Ivana, levéltáros, lektor

Angol szöveg
MSc. Dimitrijevy Alekszandar, levéltáros
Német szöveg
Bubnyevity Ljiljana, főlevéltáros
Magyar szöveg
MSc. Miladinov Kartag Sarolta, főlevéltáros

A kiállítás és a katalógus tervezője
Mgr. Vukovity Darko

A dokumentumok szkennelése és feldolgozása
Pavlovity Alekszandar

Nyomtatta
Atom D.o.o.

Példány
500

Verleger
Dr. Nebojša Kuzmanović, Direktor

Lektorin
Ивана Гојковић

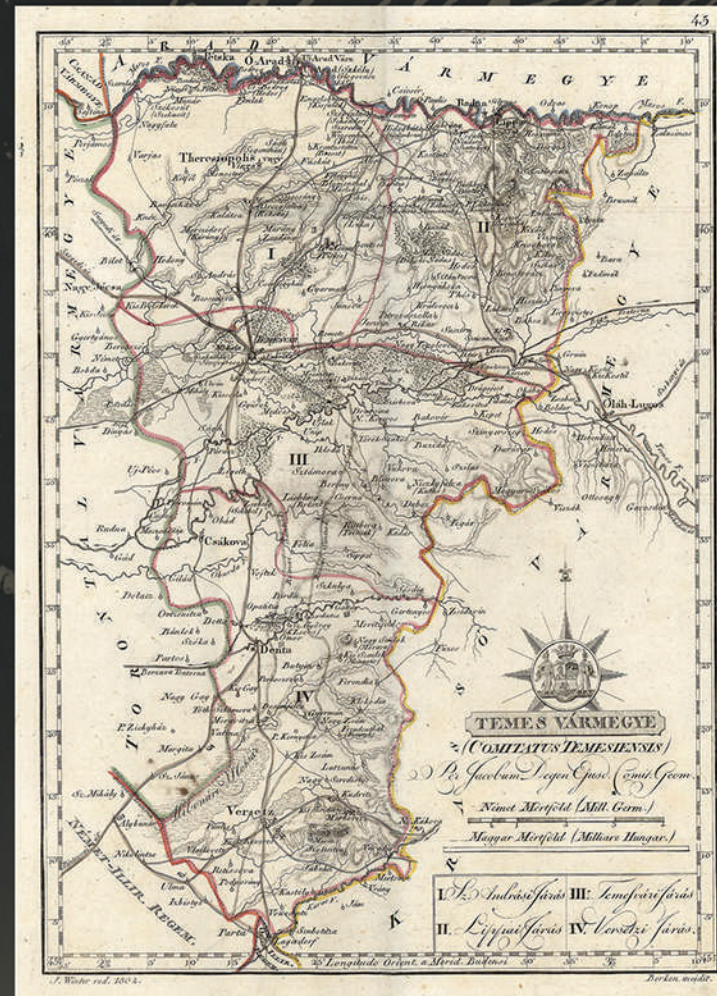
Übersetzung ins Englische
Александар Димитријевић
Übersetzung ins Deutsche
Љиљана Бубњевић
Übersetzung ins Ungarische
Šarolta Kartag

Kurator und Konzept des Ausstellungskatalog
Mag. Darko Vuković

Dokumentenbearbeitung
Александар Павловић

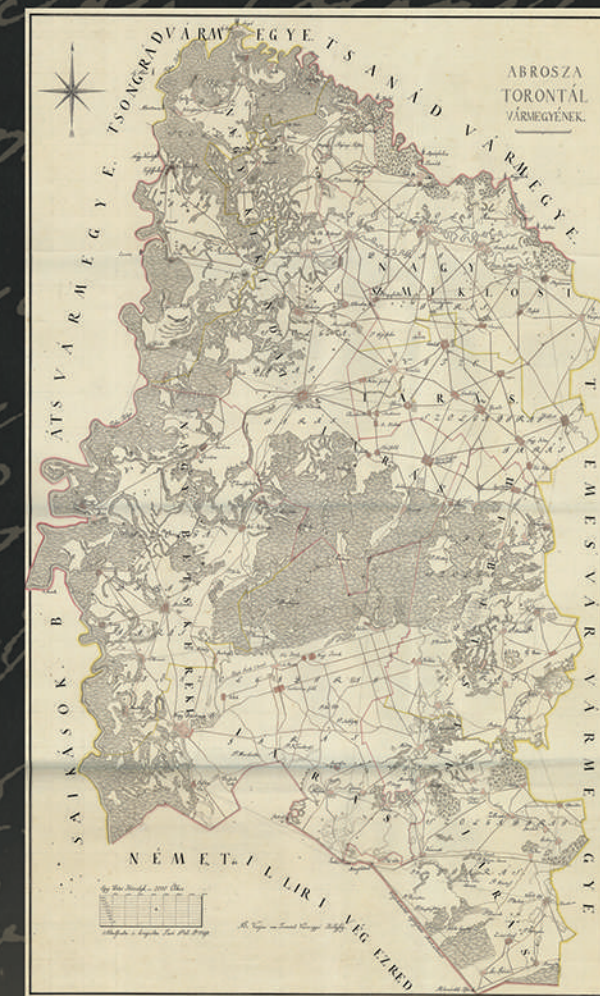
Druck
Атом д. о. о.

Auflage
500 Stück

Карта Тамишке жупаније, 1802. година,
оригинал из Мађарског националног архива (S 103 - No. 7/126.)

A map of Tamiš County, 1802,
original from the Hungarian National Archives (S 103 - No. 7/126.)

Карта Торонталске жупаније, 1798. година,
оригинал из Мађарског националног архива
(S 103 - No. 7/139.)

A map of Torontal County, 1798,
original from the Hungarian National Archives
(S 103 - No. 7/139.)